

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

D. MUKUL

KADINLARIN ŞİDDET İÇEREN İLİŞKİLERDEN AYRILMA
SÜRECİ VE AYRILIĞI SÜRDÜRMELERİNE İLİŞKİN FAKTÖRLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
DENİZ MUKUL

BAU 2024

İSTANBUL 2024

**T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**KADINLARIN ŞİDDET İÇEREN İLİŞKİLERDEN AYRILMA
SÜRECİ VE AYRILIĞI SÜRDÜRMELERİNE İLİŞKİN
FAKTÖRLER**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
DENİZ MUKUL**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÇİĞDEM KOŞE**

İSTANBUL 2024
T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

02/09/2024

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Program Adı:	Klinik Psikoloji (Türkçe, Tezli)
Öğrencinin Adı Soyadı:	Deniz Mukul
Tezin Adı:	Kadınların Şiddet İçeren İlişkilerden Ayrılma Süreci ve Ayrılığı Sürdürmelerine İlişkin Faktörler
Tez Savunma Tarihi:	02.09.2024

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş
olduğu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yücel Batu SALMAN
Enstitü Müdürü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir
Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Tez Danışmanı:	Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Koşe	Bahçeşehir Üniversitesi	
2. Üye (Kurum İçi):	Dr. Öğr. Üyesi Bahar Tanyaş	Bahçeşehir Üniversitesi	
3. Üye (Kurum Dışı):	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Maçkalı	İstanbul Bilgi Üniversitesi	

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad: Deniz Mukul

İmza:

ÖZET
KADINLARIN ŞİDDET İÇEREN İLİŞKİLERDEN AYRILMA
SÜRECİ VE AYRILIĞI SÜRDÜRMELERİNE İLİŞKİN FAKTÖRLER

Mukul, Deniz

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Koş

Ağustos 2024, 62 sayfa

Bu tez araştırmasında, şiddet gören kadınların bu ilişkilerden ayrılma kararına dair iç görü edinilmesi amaçlanmaktadır. Kadınların şiddet içeren bir ilişkiden ayrılma kararı, tek bir eylem veya karar olarak değil, bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu tez araştırması niteliksel bir çalışmadır. Çalışmada, şiddet gördüğü ilişkisinden ayrılan ve bir sığınaktan mevcut durumda hizmet alan 6 kadın ile yüz yüze, bir sığınaktan geçmiş dönemde hizmet almış 4 kadın ile online olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, bir nitel analiz yöntemi olan ‘tumdengelsel tematik analiz’ prosedürü kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz, MAXQDA isimli bilgisayar destekli nitel veri analizi programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan temalar ve alt temalar listelenmiş ve veri külliyatından ilgili alıntılara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılma süreçleri 5 tema altında toplanmıştır. Bu temalar; ilişkide yaşanan şiddet biçimleri, şiddeti fark etme, ayrılmaya karar verme, ayrılığın gerçekleşme süreci ve ayrılığı sürdürme şeklindedir. Araştırma bulguları, literatürdeki çalışmalar dikkate alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yakın Partner Şiddeti, Şiddet İçeren İlişkilerden Ayrılma Süreci, Ayrılığı Sürdürme, Tematik Analiz

ABSTRACT
**THE PROCESS OF WOMEN'S LEAVING VIOLENT RELATIONSHIPS AND
FACTORS RELATED TO THE CONTINUANCE OF THE SEPARATION**

Mukul, Deniz

Clinical Psychology Master's Program

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Çiğdem Koşer

August 2024, 62 pages

This thesis aims to gain insights into the decision of women who are exposed to violence in their relationships to leave these relationships. Women's decision to leave a violent relationship is held as a process, not a single action or decision. This thesis research is a qualitative study. In the study, semi-structured interviews were conducted face-to-face with 6 women who had left a violent relationship and were currently receiving services from a shelter and online with 4 women who had received services from a shelter in the past. The data obtained were analyzed using the 'deductive thematic analysis' procedure, a qualitative analysis method. The analysis was conducted through a computer-assisted qualitative data analysis program called MAXQDA. The themes and sub-themes that emerged from the analysis are listed, and relevant quotations from the corpus of data are included. According to the findings, women's processes of leaving violent relationships were categorized under 5 themes. These themes are: forms of violence experienced in the relationship; recognizing violence; deciding to separate; the process of separation; and maintaining the separation. The findings of the research are discussed in accordance with the studies in the literature.

Keywords: Intimate partner violence, The Process of Leaving Violent Relationships, Maintaining the Separation, Thematic Analysis

Beni koşulsuz sevgisiyle sarıp sarmalayan
canım dedeme...

TEŞEKKÜR

Tez sürecimde ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Koşe'ye; çalışmaya katılarak kadın olma deneyimlerini paylaşan tüm kadınlara;

Büyüme sürecimin eşlikçileri, hayata dair en derin ve en güzel bağlarım, annem Şenay Mukul, ablam Ekin Mukul ve babam İrfan Mukul'a; varlığı ve desteğiyle her daim bana güç veren Onur Öncü'ye, Kadın Dayanışma Evinin güzel ekibine; Hayatımdaki tüm güzelliklerin ve başarıların gizli kahramanı dedem Ahmet Mukul'a en içten teşekkürlerimi sunarım...

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İTHAF	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
Bölüm 1: Giriş	1
1.1 Araştırmanın Amacı	3
Bölüm 2: Literatür	5
2.1 Şiddet	5
2.1.1 Kadına Yönelik Şiddet	5
2.1.1.1 Yakın Partner Şiddeti	6
2.1.1.1.1 Şiddet Türleri	7
2.1.1.1.2 Yakın Partner Şiddeti Yaygınlığı	8
2.1.1.1.3 Yakın Partner Şiddetinin Sonuçları	11
2.1.1.1.4 Şiddet İçeren Yakın Partner İlişkisinden Ayrılma	12
2.1.1.1.4.1 Süreç Çalışmaları	14
2.1.1.1.4.2 Dönüm Noktaları	16
2.1.1.1.5 Şiddet İçeren İlişkiye Geri Dönme	17
2.1.1.1.6 Ayrılığı Sürdürme ve Ayrılık Sonrası Dönem	18
2.2 Araştırma Soruları	20
Bölüm 3: Yöntem	22
3.1 Araştırma Modeli	22
3.2 Katılımcılar	22
3.2.1 Kadın Sığınakları	23
3.2.2 Katılımcı Demografik Bilgileri	23
3.3 Verilerin Toplanması	24
3.3.1 Veri Toplama Araçları	24

3.3.1.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu	24
3.3.1.2 Demografik Bilgi Formu	24
3.3.1.3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları	24
3.3.2 Veri Toplama İşlemleri	25
3.3.3 Veri Analiz İşlemleri.....	25
3.4 Sınırlamalar	26
Bölüm 4: Bulgular	27
4.1 İlişkide Yaşanan Şiddet Biçimleri	27
4.1.1 Fiziksel Şiddet.....	28
4.1.2 Psikolojik Şiddet	29
4.1.3 Cinsel Şiddet	31
4.1.4 Ekonomik Şiddet.....	31
4.2 Şiddeti Fark Etme	32
4.2.1 Şiddetin İlişkiye İçkin Bir Şekilde, İlişkinin Başından Beri Var Olması.....	33
4.2.2 Şiddetin İlişki İçerisinde Evrilerek, Süreç İçerisinde Ağırlaşması	34
4.3 Ayrılmaya Karar Verme	35
4.3.1 Süreç Olarak Ayrılmaya.....	36
4.3.2 Dönüm Noktaları.....	40
4.4 Ayrılığın Gerçekleşme Süreci	43
4.4.1 Zorlaştırıcı Faktörler.....	44
4.4.2 Kolaylaştırıcı Faktörler.....	49
4.5 Ayrılığı Sürdürme.....	51
4.5.1 Zorlaştırıcı Faktörler.....	52
4.5.2 Kolaylaştırıcı Faktörler.....	53
Bölüm 5: Tartışma ve Sonuçlar	55
5.1 Öneriler	62
KAYNAKÇA	63
EKLER	
A. Gönüllü Bilgilendirme ve Onam Formu	76
B. Sosyodemografik Veri Formu.....	80

TABLULAR LİSTESİ

TABLULAR

Tablo 1 Evlilik İlişkilerinin Başlangıç Şekli.....	27
Tablo 2 İlişkide Yaşanan Şiddet Biçimleri.....	28
Tablo 3 Şiddeti Fark Etme	32
Tablo 4 Ayrılmaya Karar Verme	35
Tablo 5 Ayrılığın Gerçekleşmesi Sürecini Kolaylaştırıcı ve Zorlaştırıcı Faktörler.....	43
Tablo 6 Ayrılığı Sürdürmeyi Kolaylaştırıcı ve Zorlaştırıcı Faktörler	51

Bölüm 1

Giriş

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesinde, diğer adıyla İstanbul Sözleşmesinde, kadına yönelik şiddet, “İster kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözleşmede kadına yönelik şiddet, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir tezahürü olarak görülmektedir (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011).

Kadına yönelik şiddetin yaygınlık oranları, dünya genelinde ve Türkiye’de kadına yönelik şiddetin halen yoğun biçimde yaşandığını ortaya koymaktadır. Kadınlara yönelik şiddetin en yaygın failleri mevcut veya eski yakın partnerlerdir (Dünya Sağlık Örgütü, 2012). Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele yürüten kadın örgütleri, kadınların ağırlıklı olarak eşleri tarafından şiddete maruz kaldığını belirtmektedir (Altınay ve Arat, 2008). Bu kapsamda, bu çalışmada, kadınlara yakın partnerleri tarafından uygulanan şiddete odaklanılmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü (2012) tarafından yakın partner şiddeti; “Fiziksel saldırganlık, cinsel zorlama, psikolojik şiddet ve kontrol edici davranışlar dahil olmak üzere, yakın bir partner veya eski partner tarafından fiziksel, cinsel veya psikolojik zarara neden olan davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Yakın partner; eş, birlikte yaşanan partner, erkek arkadaş ya da eski eş, eski partner, eski erkek arkadaş kavramlarını içermektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2013).

Mevcut araştırmalar, yakın partner şiddetinin uzun süreli olarak olumsuz sağlık sonuçlarına neden olabileceğini ortaya koymaktadır (Campbell ve Lewandowski, 1997). Şüphesiz, yakın partner şiddetinin en ciddi sonucu, kadın cinayetleridir. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar, öldürülen kadınların %40-70’inin, eşleri veya partnerleri

tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır (Heise ve Garcia Moreno, 2002, akt. Dünya Sağlık Örgütü, 2012).

Şiddet içeren ilişkiler, faillerin kontrol etmeyi ve kontrolünü sürdürmeyi amaçladığı uzun süreli şiddet içeren davranışlarını içermektedir. Şiddete maruz kalan birçok kadının uzun süre bu ilişkilerde kaldığı bilinmektedir (Murray, Crowe ve Flasch, 2015). Şiddet içeren ilişki içerisinde bulunan kadınlar için ayrılık kararı vermenin karmaşık olduğu söylenebilmektedir (Badenes-Sastre, Lorente, Morillas ve Exposito, 2023; Jones, Da Breo, Trotman Jemmot, Joseph ve Möller, 2017).

Şiddet içeren ilişki içerisinde bulunan kadınların ilişkiyi sonlandırma kararına ilişkin literatürdeki mevcut araştırmalar; bir kadının şiddet içeren bir ilişkiden ayrılma kararının, bir dizi aşamayı içeren ve çeşitli faktörlerden etkilenen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır (Enander, 2008; Landenburger, 1989; Merritt-Gray ve Wuest, 1995; Moss, Pitula, Campbell ve Halstead, 1997). Birçok çalışmada ayrılma; fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak şiddetten uzaklaşmayı içermektedir (Enander, 2008). Kadınlar şiddet içeren ilişkiden nihai ayrılıkları öncesinde, birden fazla kez ilişkiye geri dönebilmektedir (Murray vd. 2015). Ayrılmayı bir süreç olarak kabul eden araştırmacılar genellikle ayrılma girişimlerinin, kadınların iç ve dış kaynaklarını değerlendirebilmelerinde işlevsel olduğunu öne sürmektedir (Enander, 2008).

Mevcut literatür incelendiğinde, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmasının önünde birçok engel olduğu söylenebilmektedir. Ancak bu engellere rağmen kadınların birçoğu, önünde sonunda şiddete maruz kaldıkları ilişkilerini terk etmektedir (Anderson ve Saunders, 2003). Şiddet içeren bir ilişkiden ayrılma, karar verilmeden önce başlayan ve fiziksel ayrılmadan sonra da devam eden uzun bir süreçtir (Sani ve Pereira, 2020). Buna karşın, az sayıda araştırma, kadınların ayrılık kararları sonrasında maruz kaldıkları şiddete odaklanmıştır (McMurray, Froyland, Bell ve Curnow, 2000, akt. Brownridge, 2006).

Ayrılık sonrası dönem, kadınların, devam eden şiddetle mücadele ettikleri ve temel kaynaklara ihtiyaç duydukları hassas bir dönemdir (Lerner ve Kennedy, 2000). Ataerkil yapı içerisinde, erkeklerin, kadınların sahibi olduklarına ilişkin fikirleri ve kadınlardan itaat ve sadakat beklentileri, ayrılık sonrası şiddetin temel bağlamını

oluşturur (Brownridge, 2006). Ayrılık sonrası şiddet, erkeklerin toplumsal olarak elde ettikleri ve kadınların ilişkiden ayrılmalarının ardından kaybettikleri güç ve kontrolü, yeniden ele geçirme çabalarıyla ilişkilidir (Sev'Er, 1997).

Şiddet içeren bir ilişkiden ayrılmak kadınların yaşamlarında çok sayıda değişiklik meydana getirir. Şiddet içeren ilişkiden ayrılan kadınlar ayrılık sonrası; duygusal ve fiziksel güvenlikleri, sosyal destekleri, maddi kaynakları gibi çok sayıda kayıpla karşı karşıya kalmaktadır (Thomas, Goodman ve Putnins, 2015).

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasında, şiddet gören kadınların bu ilişkilerden ayrılma kararına dair iç görü edinilmesi amaçlanmaktadır. Ayrılık sürecine ilişkin literatürde yürütülen çalışmaların bakış açısı benimsenen bu tez araştırmasında; şiddet içeren bir ilişkiden ayrılma, tek bir eylem veya karar olarak değil, bir süreç olarak ele alınmıştır.

Literatür incelendiğinde, Türkiye örneğinde yakın partner ilişkilerinde yaşanan şiddete ilişkin çeşitli çalışmalar mevcut olmakla birlikte, ayrılık sürecini bu tez bakış açısındaki ayrılık öncesi ve sonrasını içerecek şekilde kapsamlı olarak değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın şiddet içeren ilişkilerin sona ermesine ilişkin literatüre katkı sağlayacağı ve şiddet içeren ilişkilerin erken terk edilmesine ilişkin önleme hizmetlerini destekleyeceği düşünülmektedir.

Bu tez araştırması niteliksel bir çalışmadır. Ayrılma sürecinin kadınların kendi anlatılarıyla anlamaya çalışılmasının, kadınların düşünce ve davranışlarındaki değişimin gözlemlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, şiddet gördüğü ilişkisinden ayrılan 10 kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın örnekleme amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenerek mevcut durumda bir sığınaktan hizmet alan 6 kadın ile geçmiş dönemde sığınaktan hizmet almış 4 kadın çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, konunun kapsamını ve önemini anlamak üzere, öncelikli olarak kadına yönelik şiddet ve yakın partner şiddetinin tanımlamaları yapılacak ve yakın partner şiddeti kapsamında görülen şiddet biçimlerine örnekler sunulacaktır. Ardından, yakın partner şiddetinin dünya genelinde ve Türkiye'de yaygınlık oranları ve sağlık üzerindeki

sonuçları aktarılacaktır. Çalışma kapsamında incelenen, kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılma sürecini açıklamak üzere, öncelikli olarak, şiddet içeren ilişkilerden ayrılma sürecine ilişkin literatürdeki çalışmalardan örnekler verilecek ve kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmasını zorlaştırıcı faktörler sunulacaktır. Literatürde n plana çıkan ve bu çalışmanın bakış açısını yansıtan, ayrılığı bir süreç olarak ele alan çalışmaların bakış açısı örneklerle sunulacaktır. Ayrıca, literatürdeki çalışmalarda tespit edilen ayrılık sürecindeki dönüm noktaları aktarılacaktır. Kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılma sürecindeki ayrılma teşebbüslerine ilişkin bakış açısının sunulmasının ardından ayrılık sonrası döneme ilişkin bilgiler sunulacaktır. Ayrılık sonrası dönemin özelliklerinin aktarılmasının ardından kadınların ayrılık sonrası karşılaştığı zorluklara ilişkin bilgilendirme yapılacaktır. nc bölümde; araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırma için kullanılan veri toplama araçları ve analiz sürecine dair detaylı bilgiler aktarılacaktır. Dördüncü bölümde, katılımcıların yanıtlarının MAXQDA isimli bilgisayar destekli nitel veri analizi programı aracılığıyla gerçekleştirilen tematik analizi sonucunda ortaya çıkan temalar ve varsa alt-temalar listelenecektir. Son olarak, çalışmanın beşinci bölümünde çalışma sonuçları değerlendirecek ve ileri çalışmalar için öneriler sunulacaktır.

Bölüm 2

Literatür

2.1 Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet, “Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararlar sonuçlanma ihtimalini artırmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde veya gerçekten kullanılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Şiddet ve Sağlık Konulu Dünya Raporu’nda şiddet, eylemin gerçekleştirildiği kişiler açısından kişinin kendisine yönelik şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere 3 kategoride sınıflandırılmıştır. Kadına yönelik şiddet kişiler arası şiddet sınıflandırmasına girmektedir (Page ve İnce, 2008).

2.1.1 Kadına yönelik şiddet. Dünya Sağlık Örgütü tarafından kadına yönelik şiddetin, “Önemli bir insan hakları ihlali ve kökleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan küresel bir halk sağlığı sorunu” olduğu belirtilmektedir. Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi, diğer adıyla İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede en kapsamlı tanımlardan birini içermektedir. İstanbul Sözleşmesi, kadınlara karşı şiddetle mücadele yükümlülüğünü daha geniş bir çerçevede ele almaktadır. Bu kapsamda sözleşmede toplumsal cinsiyet terimi, “Toplumsal olarak inşa edilmiş, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için ayrı ayrı uygun gördüğü roller, davranışlar ve eylemler” olarak tanımlanmaktadır (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011). Cinsiyet rollerinin öğrenilmesiyle gelişen toplumsallaşma süreci, erkeklere güçlü ve üstün bir konum sağlamakta ve kadınların maruz kaldığı şiddet için meşru bir ortam hazırlamaktadır (Öztunalı Kayır, 1996).

İstanbul Sözleşmesinde kadına yönelik şiddet, “İster kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma”

şeklinde tanımlanmaktadır. Sözleşmede kadına yönelik şiddet, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitlikçi olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir tezahürü olarak görülmektedir. Bu güç ilişkileri, kadınlar üzerinde tahakküm kurulmasına ve kadınlara ayrımcılık yapılmasına yol açmaktadır (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011).

AB-BM Kadın Birimi bölgesel programı ve Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği tarafından Mersin ilinde yürütülen çalışmanın (2018) sonuçları, toplumun, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde davranmasına ilişkin beklentilerine ve algılarına ilişkin bilgi sunmaktadır. Çalışmadaki katılımcıların çoğu, kadınların erkeklere itaat etmesi gerektiği ve kadınların alanlarının ev içi olduğu şeklindeki ifadelerle katılmaktadır. Ayrıca, şiddeti devam ettiren ve gerekçelendiren erkeğin doğuştan şiddet eğilimli olduğu algısına, katılımcıların yarısından fazlası katılmıştır (United Nations Women, 2018).

Yakın ilişkilerde erkeklerin kadınlara yönelik şiddetini tanımlamak üzere feministler, “aile içi şiddet” terimini öne sürmüşlerdir. Ancak devam eden süreçte; aile içi şiddet teriminin mekâna atıfta bulunması, şiddete maruz kalan ve şiddeti uygulayanın belirsiz olması nedeniyle terime ilişkin eleştiriler getirilmiştir (Enander, 2008). Yakın partner şiddetini açıklamak üzere, birçok ülkede “aile içi şiddet” terimi kullanılmakla beraber terim; eş, çocuk ve yaşlıya yönelik veya diğer ev üyeleri tarafından gerçekleştirilen şiddeti de kapsamaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2012). Türkiye literatürü incelendiğinde de ilgili yayınlarda aile içi şiddet teriminin sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. İlişkili yayınlarda tanımlanan flört şiddeti ise, genellikle gençler arasında ve birlikte yaşamayı içermeyen yakın ilişkileri kapsamaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2013). Bu tez çalışmasında kadınlara, yakın partnerleri tarafından uygulanan şiddete odaklanıldığından, yakın partner şiddeti teriminin tercih edildiği belirtilmelidir.

2.1.1.1 Yakın partner şiddeti. Dünya Sağlık Örgütü (2012) tarafından yakın partner şiddeti; “Fiziksel saldırganlık, cinsel zorlama, psikolojik şiddet ve kontrol edici davranışlar dahil olmak üzere, yakın bir partner veya eski partner tarafından fiziksel, cinsel veya psikolojik zarara neden olan davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Yakın partner; eş, birlikte yaşanan partner, erkek arkadaş ya da eski eş, eski partner, eski

erkek arkadaş kavramlarını içermekte ve evlilik gibi resmi birlikteliklerin yanı sıra resmi olmayan birliktelikleri de kapsamaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2013).

Kadınlara yönelik şiddetin en yaygın failleri mevcut veya eski partnerlerdir (Dünya Sağlık Örgütü, 2012). Altınay ve Arat (2008) çalışmalarında, şiddetle mücadele eden kadın örgütlerinin, “ev içinin” kadınlar için güvenli bir alan olmadığına ve kadınlara yönelik şiddetin ağırlıklı olarak eşler tarafından uygulandığına işaret ettiğini belirtmektedir. Bu çalışmada yakın partner şiddeti kapsamında şiddet biçimlerinin tanımı ve örnekleri verilecek olup bu şiddet biçimlerinin genellikle birbirleriyle etkileşim halinde olduğunu belirtmek önemlidir (Dünya Sağlık Örgütü, 2012).

2.1.1.1.1 Şiddet türleri. Fiziksel şiddet, “Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılması, bedene yönelik her türlü saldırı” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018). Yumruk atmak, tokat atmak, boğmak, bıçakla yaralamak, eşyalara zarar vermek gibi eylemler fiziksel şiddet biçimlerine örnektir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Psikolojik şiddet, “Kadınların ruhsal bütünlüğüne zarar verecek, korku uyandıracak, kendine olan güvenini ve saygısını zedeleyecek konuşma ve davranışlara maruz bırakılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022). Kadına baskı uygulamak, kadını tehdit etmek, kadının davranışlarını kontrol altında tutmaya çalışmak, kadınla alay etmek, kadını sürekli eleştirmek, kadının suçluluk ve utanç duymasına neden olmak, kadını sosyal çevresinden uzaklaştırarak yalnızlaştırmak, psikolojik şiddet örneklerinden bazılarıdır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Cinsel şiddet, “Onay almaksızın, onay inşa ederek veya onay almanın söz konusu olamayacağı durumlarda kişinin/kişilerin uyguladığı, cinselliğe yönelik teşebbüs ve tehdit içeren her türlü eylem, davranış ve müdahale” olarak tanımlanmaktadır (Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2019). Tecavüz etmek, sözlü veya fiziksel yolla taciz etmek, kadını cinsel ilişkiye girmeye zorlamak, cinsel ilişki için kadının rızasını inşa etmeye çalışmak, kadınların üreme sağlığı ile ilgili ilaç ve

hizmete erişimini engellemek cinsel şiddet biçimlerine örnek olarak verilebilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Ekonomik şiddet, “Kadınların yaşamı sürdürebilmek için gereksinim duyduğu ekonomik olanaklardan mahrum bırakılması ve paranın bir tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018). Kadının çalışmasına ve meslek edinmesine engel olmak, kadının gelir ve birikimine el koymak, kadını borçlandırmak, kadının maddi ihtiyaçlarını denetlemek adına keyfi ve tutarsız bir şekilde karşılamak ekonomik şiddet örneklerinden bazılarıdır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Dijital şiddet, “İnternet, cep telefonu vb. teknolojik araçların kişiyi küçük düşürmek, kısıtlamak, rahatsız etmek, cezalandırmak, denetlemek amacıyla kullanımı” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018). Kadını ısrarlı bir şekilde aramak ve mesaj göndermek, telefon uygulamalarıyla kadını takip etmek ve denetlemek, gizli kamera ile kayıt almak ve bu kayıtları internet üzerinden yaymak veya yaymakla kadını tehdit etmek, sosyal medyada kadını küçük düşüren, hakaret ve nefret içeren paylaşımlarda bulunmak dijital şiddet biçimlerine örnek olarak verilebilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

Israrlı takip, “Sözlü, yazılı olarak ya da herhangi bir iletişim aracını kullanarak fiziksel veya psikolojik açıdan korkmuş ve çaresiz hissettiren, kişinin güvenliğinden endişe duymasına neden olan her türlü tutum ve davranış” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2018). Kadını takip etmek, kadını teknolojik araçlarla rahatsız etmek, kadının haberleşme trafiğini denetim altına almak, kadına sürekli hediye göndermek gibi davranışlar örnek olarak verilebilir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022).

2.1.1.2 Yakın partner şiddeti yaygınlığı. Yakın partner şiddeti, dünya genelinde kadına yönelik şiddetin en yaygın biçimi olmaya devam etmektedir (Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, 2020). Dünya Sağlık Örgütü, dünya genelinde her üç kadından birinin, yaşamları boyunca en az bir kez yakın bir erkek partner tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını bildirmektedir. Çalışmalar

şiddetin farklı ortamlarda ve çeşitli gruplar arasında görüldüğünü ortaya koymaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2021).

Dünya Sağlık Örgütü, 2018 yılı verilerine göre; küresel olarak, 15-49 yaş arası kadınların %27'si, 15 yaş ve üzeri kadınların ise %26'sı yaşamları boyunca en az bir kez fiziksel ve/veya cinsel yakın partner şiddetine maruz kalmıştır. Son 12 ay içinde, fiziksel ve/veya cinsel yakın partner şiddetine maruz kalma oranı 15-49 yaş arası kadınlar için %13, 15 yaş ve üzeri kadınlar için ise %10'dur. Bölgesel olarak oranlar incelendiğinde; 15-49 yaş arası kadınlar arasında fiziksel ve/veya cinsel eş şiddetinin yaygınlığı Güney Asya'da %35, Sahra Altı Afrika'da %33, Kuzey Afrika'da %30, Batı Asya'da %29, Latin Amerika'da ve Kuzey Amerika'da %25, Avustralya ve Yeni Zelanda'da %23, Güneydoğu Asya'da %21, Doğu Asya'da %20, Orta Asya'da %18, Kuzey Avrupa'da %23 ve Güney Avrupa'da ise %16 şeklindedir.

15-49 yaş arası kadınlar arasında son 12 ayda fiziksel ve/veya cinsel eş şiddeti tahminleri incelendiğinde; son 12 ay içinde yakın partner şiddetinin yaygınlık oranları Sahra Altı Afrika'da %20, Güney Asya'da %19, Kuzey Afrika'da %15, Batı Asya'da %13, Orta Asya'da %9, Güneydoğu Asya'da %9 ve Doğu Asya'da %7, Latin Amerika ve Karayipler'de %8, Güney, Batı ve Kuzey Avrupa'da %4-5, Doğu Avrupa'da %7, Kuzey Amerika'da %6, Avustralya ve Yeni Zelanda'da %3 şeklindedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2021).

Mevcut araştırmalar COVID-19 salgınının, kadınlara yönelik şiddeti yoğunlaştırdığını ve aynı zamanda toplumsal olarak var olan yapısal eşitsizlikleri arttırdığını ortaya koymaktadır. Pandemiden itibaren, kadınların %45'i, şiddetin herhangi bir türüne maruz kaldığını veya şiddete maruz kalan bir kadını tanıdıklarını bildirmiştir. Her 10 kadından 7'si ise, pandemide yakın partner şiddetinin yaygınlığının arttığını düşündüğünü dile getirmiştir (United Nations Women, 2021). Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) verileri, AB üye ülkelerinde, her üç kadından birinin fiziksel ve/veya cinsel şiddet gördüğünü, her iki kadından birinin cinsel saldırıya maruz kaldığını, her on kadından birinin ise dijital saldırıya maruz kaldığını ortaya koymuştur (Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü, 2020). 2022 yılında, dünya genelinde yaklaşık 48.800 kadın, aile içerisinde biri tarafından öldürülmüştür. Tüm kadın cinayetlerinin %55'i yakın partnerler veya diğer aile üyeleri

tarafından işlenirken, erkek cinayetlerinin yalnızca %12'si özel alanda işlenmektedir (United Nations Women, 2023).

Türkiye’de kadına yönelik şiddet, uzun süreli mücadelelere karşın halen önemli sorunlardan biri olmaya devam etmektedir (Yüksel Kaptanoğlu, 2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması sonuçlarına göre; Türkiye’de yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %39, cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %15, psikolojik şiddete maruz kalan kadınların oranı %44, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı ise %42’dir. Çalışmanın 2013-2014 yılı sonuçlarına göre; kadınların %36’sı, yaşamlarının herhangi bir döneminde partnerlerinin fiziksel şiddetine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Son 12 aydaki oran ise %8’dir. Kadınların %12’si, yaşamlarının herhangi bir döneminde partnerleri tarafından cinsel şiddete maruz bırakıldığını; %5’i ise son 12 ay içinde cinsel şiddete maruz bırakıldığını belirtmiştir. Kadınların %38’i ise yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddetten birine maruz kalmıştır. Türkiye genelinde kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıkları psikolojik şiddet %44 iken, son 12 ayda ise %26’dır. Türkiye genelinde ekonomik şiddete maruz kalan kadınların oranı %30, son 12 ayda şiddete maruz kalan kadınların oranı ise %15’tir. Türkiye genelinde, her 10 kadından yaklaşık 3’ü en az bir kez ısrarlı takibe maruz kalmıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008; 2014). 2008 ve 2013-2014 yılında yapılmış Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması sonuçları karşılaştırıldığında yaklaşık altı yıllık sürede, kadınlar arasında yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kalınan şiddet düzeyinin önemli ölçüde değişmediği görülmektedir.

Altınay ve Arat’ın (2008) çalışması, Türkiye’de kadınların %35’inin yaşamları boyunca eşinden en az bir kez fiziksel şiddet gördüğüne işaret etmektedir. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması verilerini kullanarak Türkiye’de 15-59 yaş arası kadınların eşleri tarafından maruz bırakıldıkları fiziksel şiddetin şiddeti ve sıklığı ile yardım arama davranışlarını araştıran çalışmada; kadınların %36’sının yaşamları boyunca herhangi bir fiziksel şiddet türüne maruz kaldıkları bildirilmiştir (Ergöçmen, Yüksel-

Kaptanoğlu ve Jansen, 2013). Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu'nun "Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı"na 2007-2021 yılları arasında gelen çağrılarını, UNFPA Türkiye ile analizi sonucu hazırlanan raporun verilerine göre; uygulanan şiddet türlerinin yaygınlığı sırasıyla fiziksel, duygusal, sosyal, ekonomik ve cinsel şeklindedir. Veriler; fiziksel şiddete maruz bırakılanların %79'unun kadınlar olduğunu ve failerin ise %68'inin eş olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsel şiddete maruz bırakılanların %73'ünün kadınlar ve %10'unun ise kız çocukları olduğu raporlanmıştır (Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, 2023). Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar, öldürülen kadınların %40-70'inin, eşleri veya erkek partnerleri tarafından öldürüldüğünü ortaya koymuştur (Heise ve Garcia Moreno, 2002, akt. Dünya Sağlık rgt, 2012). Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2023 verileri, Türkiye'de 2023 yılında öldürülen kadınların %41'inin, eşleri tarafından öldürüldüğünü ortaya koymuştur. Eşleri tarafından öldürülen 30 kadının fail ile boşanma aşamasında olduğu bildirilmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2023). Bütün bu oranlar dünya genelinde ve Türkiye'de kadına yönelik şiddetin halen yoğun biçimde yaşandığını ortaya koymaktadır.

2.1.1.3 Yakın partner şiddetinin sonuçları. Şiddete maruz kalmanın birçok hastalık için bir risk faktörü olduğu çeşitli çalışmalar tarafından ortaya konmuştur (Heise ve Garcia Moreno, 2002, akt. Dünya Sağlık rgt, 2012). Şiddetin sağlık üzerindeki etkisi, fiziksel saldırılar yoluyla doğrudan şekilde olabilir. Kronik ağrı, kırık kemikler, işitme veya görme bozuklukları, nöbetler veya baş ağrıları doğrudan sonuçlara örnek olarak verilebilir. Aynı zamanda yakın partner şiddeti, maruz kalınan stres yoluyla dolaylı şekilde olumsuz sağlık koşullarına neden olabilmektedir. Dolaylı olarak partner şiddetiyle bağlantılı olabilecek sağlık sonuçları arasında; mide ülseri, sık hazımsızlık, ishal veya kabızlık ve hipertansiyon yer almaktadır (Coker, Smith, Bethea ve McKeown, 2000). Depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu, yakın partner şiddetinin en sık rapor edilen psikolojik sağlığa ilişkin sonuçlarındandır (Campbell ve Lewandowski, 1997). Aynı zamanda yakın partner şiddeti, kadınının öz saygısının azalması, kendisini değersiz ve yetersiz görmesiyle ilişkilendirilmiştir (Murphy ve Cascardi, 1999, akt. Cascardi, Daniel O'Leary ve Schlee, 1999). Yakın partner şiddeti, istenmeyen gebelik, düşük, HIV dahil cinsel yolla bulaşan

enfeksiyonlar, idrar yolu enfeksiyonları ve cinsel işlev bozukluğu gibi olumsuz cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunlarına yol açabilir (Campbell, 2002). Şüphesiz, yakın partner şiddetinin en ciddi sonucu, kadın cinayetleridir. Mevcut araştırmalar yakın partner şiddetinin uzun süreli olarak olumsuz sağlık sonuçlarına neden olabileceğini ortaya koymuştur (Campbell ve Lewandowski, 1997). Araştırmalar, kadınların maruz kaldığı şiddetin şiddeti ve süresi arttıkça sağlık üzerindeki etkilerinin daha ciddi boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır (McInnes, 2004).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2013-2014 yılında gerçekleştirilen, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından desteklenen, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması sonuçlarına göre; Türkiye genelinde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların dörtte biri maruz kaldıkları şiddet sonucunda fiziksel olarak yaralanmaktadır. Çalışma, şiddete maruz kalan kadınların %19’unun sağlık durumlarını “kötü veya çok kötü” olarak belirttiğini ortaya koymaktadır. Şiddete maruz kalmamış kadınlarda ise bu oran %10’dur. Kadınların intihara ilişkin düşüncelerine yönelik bulgular ise, fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların üçte birinin yaşamlarının bir döneminde intihar etmeyi düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bu oran, şiddete maruz kalmayan kadınlar arasında ise onda bir düzeyindedir. Çalışma, şiddete maruz kalan kadınlar arasındaki intihar girişiminin şiddete maruz kalmayan kadınlardan 5 kat daha fazla olduğuna işaret ederek durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2008; 2014).

2.1.1.4 Şiddeti içeren yakın partner ilişkisinden ayrılma. Şiddet içeren ilişkiler, faillerin kontrol etmeyi ve kontrolü sürdürmeyi amaçladığı uzun süreli şiddet içeren davranışlarını içermektedir. Şiddete maruz kalan bazı kadınlar, ilişkiyi ilk belirtide terk etse de birçok kadının uzun süre şiddet içeren ilişkilerde kaldığı bilinmektedir (Murray vd. 2015). Genel anlamıyla, bir ilişkiyi sonlandırma kararı vermek zorlu bir süreçtir. Bu kararın şiddet içeren ilişki içerisinde bulunan kadınlar için özellikle karmaşık olduğu söylenebilmektedir (Badenes-Sastre vd. 2023; Jones, Da Breo, Trotman Jemmot, Joseph ve Möller, 2017).

Şiddet içeren ilişki içerisinde bulunan kadınlar sıklıkla, “Neden ilişki içerisinde kalıyor?” şeklinde bir soruyla karşılaşmaktadır. Bu soru, sorumluluğu şiddete maruz

kalan kadına yüklemekle birlikte, kadınların ayrılmak için birçok fırsatı olduğunu ve ilişkinin sona ermesiyle şiddetin de sona ereceği şeklindeki yanlış bir bakış açısını yansıtmaktadır (Tyson ve Bruton, 2017). Jones ve diğerleri (2017) çalışmalarında, bizleri sorumluluğun kaynağına yöneltecek doğru sorunun, “Şiddet neden durmuyor?” olabileceğini belirtmektedir.

Kadınların şiddet içeren ilişkileri sürdürme ve ilişkiden ayrılma kararını açıklamak üzere çeşitli teorik çerçeveler ortaya konmuştur. Transteorik model, yatırım modeli, öğrenilmiş çaresizlik ve gerekçeli eylem yöntemleri öne çıkan teorilerden bazılarıdır (Velonis vd. 2017). Şiddeti anlamak için en yaygın kullanılan model ekolojik modeldir. Ekolojik model; şiddetin bireysel, kişilerarası, toplumsal ve sosyal faktör olmak üzere çoklu faktörlerden etkilendiğini öne sürer (Dünya Sağlık Örgütü, 2012). Model, şiddete maruz bırakılan bir kadının kararının; kendisine dair fikirleri, şiddetin çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin algısı, sığınaklar gibi hizmetlerin erişilebilirliği ve sosyal yardım sistemlerinin varlığı şeklinde farklı kategorilerdeki çoklu faktörlerin bir araya gelmesi sonucu oluştuğunu belirtir (Velonis vd. 2017).

Araştırmalar kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmasını zorlaştıracı çeşitli faktörler ortaya koymuştur. Literatür, mevcut ataerkil yapı ve kadınlara yönelik yakın partner şiddetini normalleştiren toplumsal cinsiyet normlarının, kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılmasını zorlaştırdığını, dahası kadınların ayrılma kararlarını engelleyen inançları beslediğini ortaya koymaktadır (Barnett 2000). Ataerkil yapının bir tezahürü olan kadının ekonomik bağımlılığı, eşit işe eşit olmayan ücret ve iş alanındaki ayrımcılıklar, kadınları ekonomik olarak güvencesiz duruma getirmekte ve kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmasının önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır (Barnett, 2000). Velonis ve diğerleri (2017) çalışmalarında ilişki süreci boyunca kadınların ayrılık kararlarının, yoksulluk, hastalık gibi unsurlar tarafından yönlendirildiğini belirtir. Çalışma kadınların; ekonomik kaynaklara sahip olmama, kurumsal ve sosyal destek seçeneklerinin sınırlılığı gibi sosyal ve yapısal eksiklikler nedeniyle sıkışmış hissettiğini ve durumlarını değiştiremediklerini ortaya koymaktadır. Genel anlamda, alternatiflerin yokluğunun kadınları şiddet içeren ilişkilerini sürdürmek zorunda bıraktığı söylenebilmektedir (Lacey, Saunders ve Zhang, 2011). Barnett (2000)

çalışmasında şiddete uğrayan kadınların ilişkiden ayrılık kararlarının önündeki en büyük engelin ekonomik bağımlılıktan sonra ataerkil inançları yansıtan ceza sistemi uygulamaları olduğunu belirtir. Şiddete maruz kalan kadınların ayrılık kararı verme sürecinde, sosyal destek ve kurumsal desteğin mevcut olmaması da önemli bir engel teşkil etmektedir (Short vd., 2000).

Şiddetli şiddet ve misilleme korkusu kadınların ilişkiden ayrılmalarını zorlaştırıcı faktörler arasındadır (Moe, 2009). Kadınların, çocuklarının şiddetten nasıl etkilendiğine dair endişeleri, ayrılık kararlarında etkili olan bir faktördür (Estrellado ve Loh, 2014). Kadınların çocukları için endişe duymaları ilişkiden ayrılmalarını zorlaştırıcı bir faktör olmaktadır. Öte yandan, kadınlar, çocuklarının fail tarafından zarar görebileceğine ilişkin korkuyla ilişkiden ayrılabilirler (Smith, 2003). Literatür incelendiğinde, ilişkiye yüksek yatırım, duygusal bağlılık (Strube ve Barbour, 1983) ve ilişkide daha uzun süre bulunmanın (Estrellado ve Loh, 2014) kadınların ilişkide kalma olasılığını artırıcı faktörler olduğu belirtilmiştir.

Anderson ve Saunders (2003), şiddete maruz bırakılan kadınların ayrılmalarına ilişkin kapsamlı literatür çalışmalarında 1976-2001 yılları arasında yayınlanan 20 nicel ve 28 nitel araştırmayı incelemiş ve kadınların ilişkide kalma ve ayrılma kararlarını etkileyebilecek çok sayıda toplumsal ve bireysel faktör tespit etmiştir. Anderson ve Saunders, 1970'lerde hâkim olan ve sorunun kaynağını şiddete maruz bırakılan kadınların kişiliklerinde arayan geçmiş çalışmaların bakış açısından, süreç çalışmalarının sahip olduğu kadınların ayrılma sürecinde birçok engelle karşılaştığına ilişkin bakış açısına geçişin öneminden bahsetmektedir (Anderson ve Saunders, 2003). Murta ve Parada (2021) literatür çalışmasında, kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılmasıyla ilgili 2015 yılı ve sonrasında yürütülen 7 nicel ve 7 nitel araştırmayı incelemiştir. Ayrılmayı bir süreç olarak ele alan çalışmaların literatürde yaygınlaştığını ve zaman içerisinde bu bakış açısının nitel çalışmaların yanı sıra nicel çalışmalarda da gözlemlenmeye başladığını belirtmiştir.

2.1.1.4.1 Süreç çalışmaları. Literatür incelendiğinde çalışmaların önemli bir bölümünde ayrılık, birden fazla karar ve eylem içeren bir süreç olarak ele alınmaktadır (Enander, 2008; Landenburger, 1989; Merritt-Gray ve Wuest, 1995; Moss vd. 1997). Birçok çalışmada ayrılma; fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak şiddetten uzaklaşmayı

içermektedir (Enander, 2008). Ayrılığın tek bir karardan ziyade bir süreç olduğuna ilişkin bakış açısı, kadınların düşüncelerindeki değişime ve ayrılık kararını etkileyen sosyal ve kültürel yapılara ilişkin farkındalık kazanmamızı sağlamaktadır (Anderson ve Saunders, 2003).

Literatür incelendiğinde, ayrılığı bir süreç olarak ele alan çalışmaların belirli aşamalar tanımladığı, aşamalara yapılan vurguların ise farklılaştığı görülmektedir. Mills (1985), şiddet içeren ilişkiden ayrılma sürecinde kadınların; ilişkiye girme, şiddeti yönetme, benlik kaybı yaşama, ilişkiyi yeniden değerlendirme ve benliği yeniden yapılandırma olarak 5 aşamalı bir süreçten geçtiğini öne sürmüştür. Landenburger (1989), şiddet içeren bir ilişki içinde olan veya bu ilişkiyi terk etmiş 30 kadınla yürüttüğü çalışmasında; bağlanma, dayanma, ayrılma ve iyileşme olmak üzere 4 aşamalı bir süreç tanımlanmıştır. Ulrich (1991), şiddete maruz kalan kadınların ayrılma nedenlerini belirlemek üzere 51 kadınla gerçekleştirdiği çalışmasında, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarının 86 nedenini belirlemiş ve ayrılmanın zaman içinde gerçekleşen bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Merritt-Gray ve Wuest (1995), kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılma sürecini açıklamak üzere 13 kadınla yürüttüğü çalışmasında, merkezi süreci benliklerini geri kazanmak olarak tanımlamış ve istismara karşı koyma ve özgürleşme olarak iki aşamalı bir süreç öne sürmüştür. Moss, Pitula, Campbell ve Halstead (1997) şiddet içeren ilişkiden ayrılmış 30 kadınla yürüttüğü çalışmasında, ayrılmayı; ilişkinin içinde olma, ilişkiden çıkma ve devam etme olmak üzere 3 aşamalı bir süreç olarak tanımlamıştır.

Enander (2008) çalışmasında, süreç çalışmalarının kapsamlı bir taraması sonucu, araştırmacılar tarafından kadınların şiddet içeren ilişkilerden nihai ayrılığını öngördüğü ortaya konulan faktörleri kategorize etmiştir. Kategoriler; ilişkide bozulma ve şiddet düzeyinde artış, çocukların, başkalarının veya kendilerinin güvenliğinden korkma, kadınlarda artan kişisel güç ve eylemlilik ve şiddete uğrayan kadının ilişkisinin şiddet içerdiğini görmeye başladığı bilişsel bir değişim şeklinde belirtilmiştir.

Literatür incelendiğinde, bazı duyguların ayrılma ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Hyden (1999), çalışmasında korkunun ilişkilerde merkezi bir tema olduğuna işaret eder. Hyden korkunun, kadınlar için riskler içermesi nedeniyle

olumsuz etkiye sahip olduğunu ancak aynı zamanda eyleme geçmeye yönelik güç oluşturduğunu belirtir. Scheffer Lindgren ve Renck (2008) çalışmalarında, kadınların tüm ayrılma sürecinde hem ayrılmayı engelleme hem de ayrılmaya teşvik etme etkisine sahip olduğunu belirttiği korkuyla beraber, huzursuzluk duygusu, giderek artan şiddet korkusu, ölüm korkusu, utanç ve suçluluk duygularının varlığını ortaya koyar. Ayrıca, korkunun yanı sıra ayrılma sürecinde merkezi duygusal temayı, kadınların umutlarını kaybetmesi olarak gören çalışmalar da mevcuttur (Landenburger, 1989).

2.1.1.4.2 Dönüm noktaları. Literatürdeki çalışmaların bir kısmı, kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılma kararlarında dönüm noktaları tespit etmiştir. Dönüm noktaları, “Kadınların şiddete ve ilişkilerine bakışlarını kalıcı olarak değiştiren belirli olaylar, faktörler veya koşullar” şeklinde tanımlanmaktadır (Chang vd., 2010). Literatür incelendiğinde, dönüm noktalarının, araştırmacılar tarafından farklı anlamları kapsayacak şekilde tanımlandığı görülmektedir. Dönüm noktaları kimi araştırmacılar tarafından algılarda bir değişim olarak tanımlarken kimi araştırmacılar ayrılma kararı olarak tanımlamakta, kimi araştırmacılar ise fiili ayrılığa işaret etmektedir (Enander, 2008).

Patzel (2001) çalışmasında; kadınların şiddetin boyutunu fark etmesi ve ilişki hakkında farklı düşünmesi, kendisini öz yeterliliğe sahip olarak görmesi gibi dönüm noktalarıyla ilişkili olan bilişsel değişimlerden bahsetmektedir. Chang vd. (2010) yakın partner şiddetine maruz kalan kadınların değişim motivasyonuna katkıda bulunan faktörleri anlamak üzere yürüttüğü çalışmalarında 5 dönüm noktası belirlemiştir. Çalışmada belirlenen dönüm noktaları; başkalarını şiddetten korumak, şiddetin şiddetinin artması, seçenekler konusunda farkındalığın artması, partnerin değişmeyeceğine ilişkin farkındalık ve partnerin sadakatsizliği şeklindedir. Murray, Crowe ve Flasch (2015), kadınların şiddet içeren ilişkilerini sonlandırma sürecine başlamalarına neden olan dönüm noktalarını incelediği çalışmalarında 6 dönüm noktası belirlemiştir. Çalışmada belirlenen dönüm noktaları; şiddetli şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalmak, ilişkiye veya partnerlerine bakış açısını değiştirmek, şiddetin dinamiklerini öğrenmek, dış kaynaklardan gelen bir müdahaleyle karşılaşmak, şiddetin çocuklar üzerindeki etkisinin farkına varmak ve ilişkinin başka bir nedenle

sona ermesi şeklindedir. Çalışmalarda benzer noktalara vurgu yapıldığı görülmekle birlikte her kadının ayrılma sürecinin kendine özgü olduğu bilinmektedir. Tyson ve Bruton (2017) çalışmalarında, “Bazı kadınların yaşamak ya da ölmek arasında seçim yapmak zorunda kalırken bazı kadınların ise duygusal, bilişsel olarak ayrılmaya hazırlandığı” belirtmektedir. Çalışmalar, hazırlık ve planlama stratejilerinin kullanımının, kadınların ruhsal ve fiziksel sağlığının yanı sıra maruz kalınan şiddetin türü, süresi ve şiddeti de dahil olmak üzere diğer birçok faktöre bağlı olduğunu göstermektedir (Nurius, Macy, Nwabuzor ve Holt, 2011). Bermea, Khaw, Hardesty, Rosenbloom ve Salerno (2020) çalışmalarında; kadınların partnerlerinden duygusal olarak koparak partnerleri olmadan bir hayat hayal etmeye başladıkları zihinsel bir hazırlık süreci yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, zihinsel hazırlığın ardından kimi kadınların maddi ve sosyal desteklerini değerlendirdikleri aktif hazırlık sürecine girdiğini belirtmiştir.

2.1.1.5 Şiddet içeren ilişkiye geri dönme. Mevcut çalışmalar tarafından ayrılma, doğrusal olmayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Lindgren ve Renck, 2008). Kadınlar şiddet içeren ilişkiden nihai ayrılığı öncesinde, birçok kez ilişkiye geri dönebilmektedir (Murray, Crowe ve Flasch, 2015). Ayrılmayı bir süreç olarak kabul eden araştırmacılar, ayrılık girişimlerinin, kadınların iç ve dış kaynaklarını değerlendirebilmelerinde işlevsel olduğunu öne sürmektedir (Enander, 2008). Dünya Sağlık Örgütü'nün, partnerleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %19-51'inin en az bir kez, %8-21'inin ise iki ile beş kez aralığında ayrılık teşebbüslerinde bulunduğunu ortaya koyan çok ülkeli çalışması, bu düşüncüyü destekler niteliktedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2012).

Lerner ve Kennedy (2000), ayrıldıktan sonraki 6 aylık sürenin en hassas dönem olabileceğini öne sürmektedir. Çalışma, ilk 6 ay içerisinde olan kadınların daha uzun süre ayrılık süresine sahip kadınlara göre; ayrılmaya ilişkin düşük güven bildirdiği, geri dönme isteği ve çeşitli psikolojik semptomların varlığı açısından ise daha yüksek oranlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bir çalışma katılımcıların yaklaşık üçte birinin sığınağa kabul edilmeden önce en az bir kez şiddet içeren ilişkilerine geri döndüğünü, ancak neredeyse dörtte üçünün gelecekte ilişkiye geri dönmeyi düşünmediklerini bildirdiklerini ortaya koymuştur (Griffing vd., 2000).

Çalışmalar, kadınların şiddet içeren ilişkiye dönmelerine ilişkin çeşitli faktörler sunmaktadır. Anderson ve Saunders (2003) çalışmalarında katılımcıların yaklaşık yarısının yaşadıkları ekonomik zorluk nedeniyle geri döndüğünü tespit etmiş; Griffing ve diğerleri (2002) tarafından yürütülen bir çalışmada benzer şekilde ekonomik ihtiyacın kadınların geçmişteki ilişkiye geri dönmelerinin bir nedeni olduğu ortaya koyulmuştur. Çeşitli çalışmalarda şiddetin sıklığı, daha fazla şiddet görmeye ilişkin korku, travma sonrası stres bozukluğu semptomları gibi çeşitli faktörlerin kadınların ilişkiye geri dönmesi ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Lahav, 2023).

Mevcut literatür incelendiğinde, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmasının önünde birçok engel olduğu söylenebilmektedir. Ancak bu engellere rağmen kadınların birçoğu önünde sonunda şiddete maruz kaldıkları ilişkilerini terk etmektedir (Anderson ve Saunders, 2003).

2.1.1.6 Ayrılığı sürdürme ve ayrılık sonrası dönem. Şiddet içeren bir ilişkiden ayrılma, karar verilmeden önce başlayan ve fiziksel ayrılmadan sonra da devam eden uzun bir süreçtir (Sani ve Pereira, 2020). Araştırmaların çoğu yalnızca, kadınların ilişki içerisindeyken maruz kaldıkları şiddete odaklanmaktadır (Anderson ve Saunders, 2003). Buna karşın, az sayıda araştırma, kadınların ayrılık kararları sonrasında maruz kaldığı şiddete odaklanmıştır (McMurray, Froyland, Bell ve Curnow, 2000, akt. Brownridge, 2006).

Ayrılık sonrası dönem, kadınların, devam eden şiddetle mücadele ettiği ve temel kaynaklara ihtiyaç duyduğu hassas bir dönemdir (Lerner ve Kennedy, 2000). Araştırmalar şiddet içeren ilişkinin sonlandırılmasının şiddetin de sonlanması anlamına gelmediğini ortaya koymaktadır (McInnes, 2004; Zeoli, Rivera, Sullivan ve Kubiak, 2013). Aksine, genellikle şiddet, ilişkiden ayrılma sonrası artmaktadır (Spiwak ve Brownridge, 2005). İlişki sona erdiğinde erkek, azalan kontrol ve güç kaybını telafi etmek ve kadının ilişkiye geri dönmesini sağlamak ya da kadını cezalandırmak amacıyla şiddet içeren stratejiler kullanabilmektedir (Butts-Stahly, 1999, akt. Spiwak ve Brownridge, 2005). Kadına fiziksel, duygusal ya da ekonomik şiddet uygulamak ve çocuklara yönelik çeşitli davranışlarda bulunmak erkeklerin kullandığı stratejilerden bazılarıdır (Toews ve Bermea, 2017).

Ayrılma, ölümcül şiddete maruz kalma ve fiziksel yaralanmalar için bir risk olarak tanımlanmıştır (Campbell vd., 2002). Çeşitli araştırmacılar, kadın cinayetleri açısından en tehlikeli dönemin, şiddet içeren bir ilişkiden ayrıldıktan sonraki ilk yıl olduğunu vurgulamaktadır (Helweg-Larsen ve Kruse 2003; Wilson ve Daly 1993, akt. Alsaker, Moen ve Kristoffersen, 2008). Johnson ve Hotton (2003) 1991-2000 yılları arasında yakın partnerler tarafından gerçekleştirilen kadın cinayetlerini incelediği çalışmalarında, ayrılık sonrası dönemin daha yüksek risk oluşturduğunu ortaya koymuştur. Humphreys ve Thiare (2003) çalışmalarında, kadınların yaklaşık dörtte üçünün ayrılık sonrasında, maruz kaldıkları şiddetin arttığını ortaya koymuştur. Çalışmada, kadınların birçoğu için şiddete maruz kalmanın ayrılığın ilk 6 ila 12 ayından sonra sona erdiği, kadınların üçte birinden fazlasının ise ilk 6 ila 12 aydan sonra şiddete maruz kalmaya devam ettiği bildirilmiştir. Bybee ve Sullivan (2005), yeniden mağduriyetin belirleyicilerini incelediği çalışmalarında, kadınların %19'unun sığınaktan ayrıldıktan 2 ila 3 yıl sonra yakın partner şiddetine maruz kaldığını bildirmiştir. Pomicino, Beltramini ve Romito (2019) çalışmalarında şiddet merkezlerine başvurudan 3 ila 5 yıl sonra, kadınların yaklaşık yarısının yakın partner şiddetine maruz kaldığını ortaya koymuştur.

Ataerki yapı içerisinde, erkeklerin kadınların sahibi olduklarına ilişkin fikirleri ve kadınlardan itaat ve sadakat beklentileri, ayrılık sonrası şiddetin temel bağlamını oluşturur (Brownridge, 2006). Ayrılık sonrası şiddet, erkeklerin toplumsal olarak elde ettikleri ve kadınların ilişkiden ayrılmalarının ardından kaybettikleri güç ve kontrolü, yeniden ele geçirme çabalarıyla ilişkilidir (Sev'Er, 1997). Ornstein ve Richne (2013) çalışmalarında, şiddet davranışının öngörülmesinde kontrol davranışının; gelir, alkol kullanımı, çocukların varlığı ve çocuklukta şiddet deneyimleri gibi risk faktörlerinden daha önemli belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

Şiddet içeren bir ilişkiden ayrılmak kadınların yaşamlarında çok sayıda değişiklik meydana getirir. Şiddet içeren ilişkiden ayrılan kadınlar ayrılık sonrası; duygusal ve fiziksel güvenlikleri, sosyal destekleri, maddi kaynakları gibi çok sayıda alanda kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır (Thomas vd., 2015). Dahası, ayrılık

kadınlar için yeni ve zorlayıcı olabilen sorumluluklar içeren bir süreçtir (Anderson ve Saunders, 2003).

Ayrılık sonrası birçok kadının ekonomik kayıp yaşadığı ve yaşanan kayıpla birlikte kurumsal destek mekanizmalarına ulaşmalarının da olumsuz etkilendiği ortaya koyulmuştur (Walker, Logan, Jordan ve Campbell, 2004). Çocukların velayetine ilişkin düzenlemeler ve ebeveynlik yükümlülükleri nedeniyle eski partnere maruz kalmak, kadınların hayatlarına devam etmesini engellemektedir (Hardesty, 2002). Mahkeme tarafından çocukların babayla görüşmesine ilişkin verilen kararlar; faillerin şiddeti sürdürmesine alan yaratmakta ve kadınları, güvenlik önlemlerini sürdürmek zorunda bırakmaktadır (Katz, Nikupeteri ve Laitinen, 2020; Humphreys ve Thiare, 2003). Ayrılık sonrası kadınlar, ebeveynlik sorumluluklarını tek başına yerine getirmeleri nedeniyle sıklıkla zorluk yaşamaktadır. Bununla beraber ayrılık, şiddete maruz kalmaktan kurtulma ile sonuçlandığında, güvenlik riskinin ortadan kalkması ile kadınların çocuklarıyla ilişkilerinin iyileştiğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (McInnes, 2004).

Toplumun bekar anne kimliğine ilişkin olumsuz algıları ve kadınların şiddete maruz kalmaları nedeniyle damgalanmaları, ayrılık sonrası kadınların hayatlarını zorlaştıran unsurlardandır (Nelson ve Spalding, 2009). Kadınların sosyal destek mekanizmaları; şiddet içeren ilişki süresince partnerlerin kadını bilinçli olarak izole etme davranışları ve kadının şiddete maruz kalmayla ilişkili olarak hissettiği utanma, korku duyguları nedeniyle azalmaktadır (Evans, 2007; Larance ve Porter, 2004). Ayrılık sonrası, kadının sosyal desteğe ve destekleyici kurumlara erişiminin olmaması ise ayrılığa uyumu geciktirebilmektedir. Kadınların stresle başa çıkabilmeleri ve şiddet içeren bir ilişkiden ayrıldıktan sonra hayatlarını yeniden kurabilmeleri sürecinde sosyal desteğin oldukça önemli bir yeri olduğu belirtilmelidir (Walker vd., 2004). Sığınaklar, kadınların şiddet içeren bir ilişkiden ayrılmasının ardından karşı karşıya kaldıkları engelleri en aza indirmeyi amaçlamaktadır (Shurman ve Rodriguez, 2006). Bu kapsamda sığınaklar, kadınların şiddete ilişkin farkındalık kazanması ve ayrılık sonrası şiddete yönelik stratejiler geliştirmesinde destekleyici bir rol oynamaktadır (Pomicino, Beltramini ve Romito, 2019).

2.2 Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasında, şiddet gören kadınların bu ilişkilerden ayrılma kararına dair iç görü edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki iki soru ortaya konmuştur:

- 1- Şiddet içeren ilişkiler içerisinde bulunan kadınlar bu ilişkilerden ayrılma sürecini nasıl anlamlandırmaktadır?
- 2- Ayrılık kararı vermelerinde kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı faktörler nelerdir?

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın deseni, çalışma grubu, araştırma için kullanılan veri toplama araçları ve analiz sürecine dair bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu tez araştırmasının deseni nitel bir çalışmadır. Verilerin analizinde Tematik Analiz kullanılmıştır. Nitel araştırmanın temel amacı, bireylerin dahil oldukları durumların, deneyimlerin ve eylemlerin anlamını anlamaktır (Maxwell, 2013). Başka bir deyişle nitel araştırmacı, bireylerin dünyayı nasıl anlamlandırdıkları ve olayları nasıl deneyimledikleri ile ilgilenmektedir (Willig, 2013). Nitel araştırmanın, bireylerin içerisinde hareket ettikleri bağlamı gözeten ve sonuçlara yol açan süreçlere ulaşılmasına imkân tanıyan doğası bu çalışma özelinde tercih edilmesinin temel nedenidir. Tematik analiz, verilerdeki anlam örüntüleri ve temaları belirlemek ve analiz etmek için kullanılan bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2019).

3.2 Katılımcılar

Çalışma, şiddet gördüğü ilişkisinden ayrılan 10 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Nitel çalışmalarda, örneklem büyüklüğü için kesin bir sayı olmamakla beraber tematik analize ilişkin kılavuzlar (Braun ve Clarke, 2013) veri toplama türü ve projenin büyüklüğüne göre sınıflandırmakta olup küçük projeler için 6-10 katılımcı önerilmektedir. Çalışma kapsamında, örneklem büyüklüğü 10 kişi olarak belirlenmiş ve 10 kişi tamamlandıktan sonra örnekleme tamamlanmıştır. Verilerden yeni tema veya kodların ortaya çıkmadığı nokta olarak tanımlanan veri doygunluğu kavramına, 7 katılımcıyla ulaşılmıştır.

Çalışmanın örnekleme amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, “Araştırmanın soruları ile özellikle ilgili olan ve diğer seçeneklerden elde edilemeyecek bilgileri sağlamak üzere belirli ortamların ve kişilerin kasıtlı olarak seçilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Maxwell, 2013). Bu çalışmada, şiddet içeren ilişkiden ayrılık sürecine ilişkin zengin bilgi edinmek üzere şiddet içeren ilişkisinden ayrılan ve bir sığınaktan hizmet almış kadınlara ulaşılması amaçlanmıştır.

Mevcut durumda sığınaktan hizmet alan 6 kadın ile geçmiş dönemde sığınaktan hizmet almış 4 kadın çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara ulaşabilmek amacıyla sığınakta çalışma yürütmek üzere izin alınmış ve sığınakta çalışan psikolog, mevcut durumda hizmet alan ve çalışma kriterlerini karşılayan kadınlara, çalışma hakkında bilgi vermiştir. 6 kadın çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Geçmiş dönemde hizmet almış kadınlara ulaşmak üzere psikolog, kriterlere uygun olan kişilerin yer aldığı listeden arama gerçekleştirmiş ve 4 katılımcıya ulaşmasının ardından aramayı sonlandırmıştır.

3.2.1 Kadın sığınakları. Sığınaklar, şiddete maruz kalan kadınlar ve beraberindeki çocukların hizmet aldığı, kadınların şiddetten uzak bir yaşam kurmaları için desteklendikleri yatılı kuruluşlardır. Feministler tarafından; Türkiye’de bu kurumları tanımlamak üzere kullanılan “sığınma evi” ve “konukevi” terimlerinin, kadınların maruz kaldığı sistematik şiddeti görünmez kıldığı düşünülmektedir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2022) Bu kapsamda bu çalışmada, “sığınak” teriminin tercih edildiği belirtilmelidir. Çalışma yürütülen sığınakta, kadınlara yönelik sosyoekonomik ve psikososyal bağlamda güçlendirme odaklı mesleki çalışmalar yürütülmektedir. Sığınaklardan; eş, partner, kök aile gibi taraflarca şiddete maruz bırakılan kadınlar hizmet almaktadır. Çalışmaya, yalnızca eşi/partneri tarafından şiddete maruz bırakılan kadınlar dahil edilmiştir.

3.2.2 Katılımcı demografik bilgileri. Katılımcılar, 29-41 yaş aralığındadır. Katılımcılardan 5’i ortaöğretim, 4’ü lise, 1 katılımcı ise üniversite mezunudur. 1 katılımcı haricindeki tüm katılımcılar mevcut durumda tam zamanlı olarak çalıştıklarını belirtmekle beraber, 6 katılımcı gelir durumunu alt düzey, 4 katılımcı ise orta düzey olarak tanımlamıştır. Tüm katılımcılar şiddet gördükleri bireylerle evlidir. 7 katılımcı halen evlidir, 3 katılımcı ayrılmıştır. Tüm katılımcıların çocuğu vardır. 6 katılımcının 2 çocuğu, 3 katılımcının 3 çocuğu, 1 katılımcının ise 1 çocuğu vardır. Katılımcıların çocuklarının yaşları 3 ile 20 aralığında değişmekte olup ortalaması 22’dir.

Tüm katılımcılar eşleri tarafından şiddet türlerinden en az birine (Fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik, dijital ve ısrarlı takip) maruz bırakıldıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların birliktelik sürelerine baktığımızda; 4 katılımcının birlikteliğinin 1 ila 10 yıl aralığında olduğu, 5 katılımcının birlikteliğinin 11 ila 20 yıl aralığında olduğu, 1 katılımcının ise birlikteliğinin ise 20 yıl üstü olduğu görülmektedir. Kadınların ilişkilerinden ayrılmaları sonrasında geçen süreye baktığımızda (Şiddet içeren ilişkiden fiziksel olarak uzaklaşabilme); 6 ay ve daha az süreli olan 3 katılımcı, 1 ila 3 yıl arası olan 5 katılımcı, 5 ila 10 yıl aralığında olan 2 katılımcı bulunduğunu görmekteyiz.

3.3 Verilerin Toplanması

Bu bölümde ilk olarak veri toplama sürecinde kullanılan araçlar açıklanacaktır. Ardından veri toplama işlemine ve verilerin analizine ilişkin bilgiler aktarılacaktır.

3.3.1 Veri toplama araçları.

3.3.1.1 Bilgilendirilmiş onam formu. Ankete katılmadan önce, katılımcıların araştırmacı tarafından oluşturulan bilgilendirilmiş onam formuna onay vermeleri gerekmiştir. Bu form, çalışmanın gönüllülük esasına dayandığına, katılımcıların haklarına, gizliliğe ve çalışma hakkındaki bilgilere ilişkin açıklamalar içermektedir.

3.3.1.2 Demografik bilgi formu. Bu formda; yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir durumu, medeni durum, çocuk sayısı, şiddete maruz bırakılan kişiyle ilişki durumu ve ilişki süresi, ilişkinin sonlandırılmasının ardından geçen süre olmak üzere çeşitli bilgiler toplanmıştır. Bu form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

3.3.1.3 Yarı yapılandırılmış görüşme soruları. Nitel çalışmalarda yaygın olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacıya katılımcının deneyimi hakkında konuşmasını dinleme imkânı sunmaktadır. Görüşmede araştırmacı tarafından sorulan sorular ise katılımcıyı konuşmaya teşvik eden tetikleyiciler olarak işlev görmektedir (Willing, 2013). Yarı yapılandırılmış görüşme, sahip olduğu esneklik ile zengin veri üretmeye imkân tanımaktadır (Smith ve Osborn, 2003).

Bu çalışmada, katılımcılardan maruz kaldıkları şiddet nedeniyle sığınağa başvuruda bulunmalarına sebep olan ilişkilerini düşünerek ayrılma süreçlerine ilişkin konuşmaları istenmiştir. Görüşme soruları, araştırmacı tarafından mevcut literatür incelenerek ve kadınların ayrılık deneyimlerini düşünmesini ve anlatmasını teşvik edici şekilde oluşturulmuştur. Soru formu, kadınların ilişkilerindeki şiddet ve bu şiddet

içerisindeki yaşantıları, şiddeti fark etme süreçleri, ne zaman ve nasıl harekete geçtiklerini, ayrılık kararı vermelerinde ve ayrılığı sürdürmelerinde kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı faktörleri anlamak üzere geliştirilen soruları içermektedir. Sorular, katılımcıların ilişkilerinin nasıl başladığı ile başlamış ve daha spesifik konulara geçilmiştir. Açık uçlu sorular kullanılmış ve soruların tarafsız olmasına önem verilmiştir. Çalışmada, görüşmeler araştırmacının sorduğu bir dizi ana soru ile yapılandırılmış olsa da sorular mutlaka aynı sırayla yönlendirilmemiş ve katılımcıların istekleri doğrultusunda konuşmasına alan tanınmıştır. Oluşturulan sorular görüşme öncesi, sığınakta çalışma yürüten meslek elemanları ve danışman tarafından gözden geçirilmiştir.

3.3.2 Veri toplama işlemleri. Bu çalışmayı uygulamak için çalışma yürütülen sığınakın bağlı olduğu müdürlükten kurumsal izin alınmıştır. Çalışmanın etik davranış ve standartlara uygun olarak yürütülmesi ve sürdürülmesi için Bahçeşehir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik izin alınmıştır. Elde edilen tüm demografik ve çalışmaya dair diğer bilgiler anonim olarak saklanmıştır. Çalışmaya dair detaylı bilgiler, gizlilik ilkesi ve katılımcıların hakları, çalışma öncesinde bilgilendirme ve onam formu ile paylaşılmıştır. Görüşme öncesi, ses kayıt cihazı kullanılmak üzere katılımcılardan izin istenmiştir. Tüm kayıtlar kelimesi kelimesine yazıya dökülmüş ve yazıya döküldükten sonra silinmiştir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcılar onam formunu imzalamıştır; online olarak yapılan görüşmelerde katılımcıya ses kaydının başladığı bildirildikten sonra çalışma hakkında bilgi verilmiş ve onam formu okunmuştur. Ardından katılımcının sözlü onayı alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler; mevcut durumda sığınakta kalmakta olan kadınlarla yüz yüze şekilde, sınıktan geçmiş dönemlerde hizmet alan kadınlarla ise online olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama olarak 60 dakika sürmüştür.

3.3.3 Veri analiz işlemleri. Çalışma verileri, Braun ve Clarke'ın (2006) teorik açıdan ve yorumlama açısından daha açık ve esnek olduğunu belirttiği tematik analiz prosedürüne göre analiz edilmiştir.

Tematik analizde temalar, veriye dayalı olarak tümevarım yoluyla veya teori ve önceki araştırmalardan yola çıkılarak tümdengelim yoluyla tespit edilebilmektedir (Boyatzis, 1988). Bu çalışmada, önceki literatür ve araştırmalar incelenerek

araştırmacının oluşturduğu zgn bir araştırma sorusundan hareketle kodlama yapılmış ve tümdengelimsel bir yaklaşım benimsemiştir.

Veriler arasından ilgilenilen zgn konu doğrultusunda veri seti oluşturulmuştur. Veriler baştan sona içeriğe ve bağlama aşına olacak şekilde birden fazla kez okunmuş ve ilk izlenimlere dair notlar alınmıştır. Araştırmacının aşınalığının sağlanması ardından veriler analiz öncesi belirlenen belirli sorular etrafında kodlama yapmak üzere incelenmiştir. Tekrar eden ve anlamlı veriler önce alt temalar sonra da ana temalar olarak gruplandırılmıştır. Alt temaların verilere dayandığından ve ana temalar arasında herhangi bir örtüşme olmadığından emin olmak için temalar üzerinde çalışılmıştır. Bulgular bölümünde, ana ve alt temalara ek olarak, veri kllyatından ilgili alıntılara yer verilmiştir. Gizliliği sağlamak üzere takma isimler kullanılmış ve transkriptlerde tanımlayıcı ayrıntılar atlanmış veya değiştirilmiştir.

3.4 Sınırlamalar

Nitel çalışmalarda bir kriter olarak kullanılan transfer edilebilirlik, çalışma bulgularının diğer bağlamalara, ortamlara veya katılımcılara ne lde aktarılabilceğini ifade etmektedir (Stalmeijer, Brown ve O'Brien, 2024). Bu çalışmanın rneklemi, şiddet içeren ilişkiden ayrılan ve bir sığnaktan hizmet alan, evli kadınlardan oluşmaktadır. şiddet içeren ilişkiden ayrılarak bir sığnağa başvuran kadınlardan daha düşük ekonomik gelir ve sosyal desteğe sahip olabileceği ve bu durumun verilerin transfer edilebilirliğini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Yakın partner ilişkisi, resmi ve resmi olmayan birliktelikleri içermektedir. Bu çalışmadaki katılımcıların tamamı evlidir. Aile kurumunun devamlılığını önceleyen toplumsal normlar göz önüne alındığında, evlilik birlikteliğinden ayrılanın kendine özgü zorluklar barındırabileceği, bu sebeple verilerin transfer edilebilirliğini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca, görüşmeler, katılımcıların ilişkilerinden ayrılmalarının ardından belirli bir süre -6 ay ila 10 yıl- geçtikten sonra gerçekleştirildiği için, katılımcıların hatırlama ile ilgili güçlükler yaşamış olması muhtemeldir.

Bölüm 4

Bulgular

Bu bölümde, MAXQDA isimli bilgisayar destekli nitel veri analizi programı aracılığıyla gerçekleştirilen tematik analiz sonucunda ortaya çıkan temalar ve varsa alt-temalar listelenmiştir.

Tablo 1

Evlilik İlişkilerinin Başlangıç Şekli

Katılımcı	İlişki Başlangıcı
Bahar	Görücü usulü/zorla
Zeynep	Görücü usulü
Kader	Kendi isteğiyle
Ceylan	Kendi isteğiyle, kaçarak
Hülya	Görücü usulü/zorla
Yeliz	Kendi isteğiyle, kaçarak
Hicran	Kendi isteğiyle, kaçarak
Dilek	Görücü usulü/zorla
Özlem	Görücü usulü
Elif	Kendi isteğiyle

Çalışmaya katılan 10 kadından 5'i kendi tanıştığı biriyle evlendiğini belirtmiştir. Kendi isteğiyle evlenen 5 kadından 3'ü ailesinin onayı olmadan kaçarak evlendiğini ifade etmiştir. Kaçarak evlendiğini belirten 3 kadından 2'si henüz çocukken evlendiğini belirtmiştir. Çalışmaya katılan 2 kadın görücü usulü evlendiğini belirtirken, 3 kadın aile zoruyla görücü usulü evlendirildiğini belirtmiştir (Tablo 1).

4.1 İlişkide Yaşanan Şiddet Biçimleri

İlişkide yaşanan şiddet biçimleri teması altında, katılımcılar tarafından bildirilen cevaplar doğrultusunda alt temalar; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet ve

ekonomik şiddet olarak tespit edilmiştir. Bulgulara göre, katılımcıların tamamı, birden fazla şiddet türüne maruz kalmıştır (Tablo 2).

Tablo 2

İlişkide Yaşanan Şiddet Biçimleri

Tema ve Alt-Temalar	Katılımcı Sayısı
Psikolojik şiddet	10
Fiziksel şiddet	10
Cinsel şiddet	4
Ekonomik şiddet	6

4.1.1 Fiziksel şiddet. Çalışmaya katılan tüm kadınlar fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Fiziksel şiddetin, fiziksel üstünlük kurarak, bedene temas ederek ya da eşya kullanarak uygulandığı bildirilmiştir.

Katılımcıların maruz kaldığını bildirdiği fiziksel temas içeren şiddet eylemleri; yumruk atmak, tokat atmak, boğmak, tekmelemek, bıçakla yaralamak ve kafasına eşya fırlatmak gibi şekillerde gerçekleşmiştir:

“Fiziksel şiddete maruz kalıyordum, çocuklar küçükken. Bıçaklanmışım bile hatta.” (Özlem)

“Yerde bir tane kemer vardı kırmızı bir kemer, saat kaçtı o zaman, bir buçuktu gece, o kemerle kalkıp beni boğmaya çalıştı.” (Hülya)

“O kadar farklı davranıyordu ki. Mesela bir gün sürahiyi kafama vurarak. Ben ne olduğunu şaşırımdım yani. Ben evi temizlemiştim, evi darmadağınık yaparak, benim ev sevdiğim çiçeğimi darmadağınık toprakları dökerek.” (Hicran)

Katılımcıların maruz kaldığını bildirdiği, erkeklerin kadınları sindirmek amacıyla fiziksel üstünlük kullanarak uyguladığı şiddet eylemleri; bağırarak, yumrukla tehdit etmek, eşya kırmak şeklindedir:

“Bir kere elinin duvara vurdu elini kırdı, bir kere süpürge makinesini kırdı. Gitmemi istemiyordu.” (Ceylan)

“O zaman da gerçekten şiddet derken evet eşya fırlatıyordu, kapılara fırlatıyordu bu arada.”(Elif)

4.1.2 Psikolojik şiddet. Çalışmaya katılan tüm kadınlar psikolojik şiddete maruz kaldığını bildirmiştir.

Psikolojik şiddet, kıskançlık adı altında, nerede, ne zaman, kiminle ne yaptığının denetlenmesi, herhangi bir yere yalnız gitmesinin engellenmesi, sosyal ilişkilerinin kontrol altında tutulmaya çalışılması, kadının yalnızlaştırılması şeklinde gerçekleşmiştir.

Erkeklerin kontrol davranışları, kadınların cinsel sadakatinin sorgulanması ve bir erkek ile ilişki ihtimallerinin engellenmeye çalışılmasını da içermektedir. Elif ve Bahar ilişkileri içerisinde maruz kaldıkları kontrol davranışlarını şu şekilde aktarmıştır:

“Kısıtlamaları başladı, kıskançlıkları başladı. Arkadaş ortamında herhangi biriyle konuşsam, ‘Sen beni aldatıyorsun. Neden bir erkekle görüşüyorsun, neden bir kadınla görüşüyorsun?’. İşe gittiğim zamanlarda işten çıkış saatimi arayıp soruyordu ‘Neredesin, otobüse bindin mi, eve geldin mi, nereye gittin?’ Devamlı baskı altında hissetmeye başladım.” (Elif)

“Mesela dışarı çıktığımız zaman sürekli bir gözü öndeydi bir gözü arkadaydı sürekli beni takip ediyordu, ‘Sen oraya mı baktın?’ ‘Sen buraya mı baktın?’. Ben kendi evimde balkona çıkamıyordum, benim evimin perdeleri açılmazdı. Niye çünkü kıskançlığından dolayı. Biz bir yere gidemezdik mesela gittiğimiz zaman burnumdan getirirdi. Yani ‘Sen neden şuraya baktın?’ ‘Bu adam sana neden bakıyor’ Yani bu tür şeyler.” (Bahar)

Zeynep’in aktarımları kadının yalnızlaştırılması ve sosyal ağlardan uzaklaştırılmasına örnektir:

“Kardeşim kuzenlerim arıyordu rahatsız oluyordu. Yalnız kalmamı muhtaç olmamı istiyordu.” (Zeynep)

Kadını aşağılamak, fiziksel görüntüsü ile ilgili hakaret etmek, kendisini aciz, yetersiz, beceriksiz, zayıf, muhtaç ve bağımlı hissettirmek katılımcıların maruz kaldığı psikolojik şiddet biçimlerindedir:

“Siz işte yediğiniz kaba tüküren insanlarsınız. Sizden nefret ediyoruz. Pissiniz.’ Buna benzer o kadar baskılayıcı aşağılayıcı cümleler kurarlardı ki bize. Biz böyle sessizce, sadece onlara bir şey söyleyemezdik, böyle izlerdik sadece. O kadar kötü durumlar yaşadığımız zamanlar oluyordu bizim. Hepsi gerçekten çok korkunçtu. Ve biz bunları her gün yaşıyorduk. Her gün bunlara maruz kalıyorduk.” (Hülya)

“Ya ben şunu anladım, bu şekilde hep aşağıya çekildiğimi hissettim. Sürekli kendimi değersiz hissettirecek sözler, işte psikolojik şiddet. Sürekli aşağılamaları. Buna katlanamıyordum artık, dalga geçmesi, işimle dalga geçmesi, kılığım kıyafetimle dalga geçmesi. ... Bana sürekli çok zevksizsin, parfümün çok kötü kokuyor, bütün arkadaşlarım ne kadar güzel parfümün var diyor o çok kötü diyor. Şimdi bir sürü insan mı yalan söylüyor o mu yalan söylüyor bilemiyorum. (Özlem)

Kadını tehdit etmek, gözdağı vermek, çocukların kaçırılacağına, gösterilmeyeceğine, elinden alınacağına ilişkin tehdit savurmak kadınların maruz kaldığı psikolojik şiddet biçimlerinden bir diğeridir:

“Korkutuluyordum. Ne yapacaksın, çocukları mecburen vereceksin diye. Anneye verileceğini hukuken biliyordum ama korkuyordum. Bir de çevreleri var, paraları var.” (Zeynep)

“Bu sefer şöyle bir şey, sürekli evin içerisinde beni öldürecekleri konuşuluyor, işte bebek doğsun. Polise gittik ya şikayetçi olduk ya sanki gün biçmişler size, bebek dünyaya gelecek beni vuracaklar namusları temizlenecek falan.” (Kader)

Kadını suçlu hissettirmek, deneyimlenen olumsuz yaşantıların nedenini kadına atfetmek, çalışmada belirlenen psikolojik şiddet biçimlerinden bir diğeridir:

“Kendi kredi çekiyor bankadan oyunda parayı kaybediyor ve kaybettiği için aslında bunun acısını benden çıkartıyor. ... Ve ben bunu sorduğumda neden oynadın, neden böyle bir şey yaptın, neden bana danışmadın, güzel yerlere gelebilmek için dediği oldu. Eşim yaptığı hataları bende gördü, senin yüzünden yaptım, sana güzel bir

ev alabilmek için yaptım. Kendi yaptığı hataların bedelini hep beni gösterdi, sensin sebep, senin yüzünden oldu.” (Elif)

4.1.3 Cinsel şiddet. Çalışmaya katılan 10 kadından 4’ü cinsel şiddete maruz kaldığını bildirmiştir. Cinsel şiddet; tecavüz etmek, cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel ilişki için kadının rızasını tehdit, korkutma gibi yollarla inşa etmeye çalışmak, istemediği cinsel pozisyonlara zorlamak ve kadının bedenini kontrol etmek şeklinde gerçekleşmiştir.

“Ben bu adamla o sistematik tecavüz günleri sürekli devam ediyor, isteyerek hiç birlikte olmuyorum.” (Hülya)

“Cinsellik mesela cinsellikte beni çok zorluyordu. Cinselliğe çok düşkümdü ben mesela istemiyordum. Kadınlık şeyini yerine getirmiyorsun gibisine bana şey yapıyordu. Ben bir şekilde aynı yerde yatmak bile istemiyordum. Çünkü sonuçta istemeyebilirim ama hep zorluyordu. Sen böyle yaparsan benim gözüm dışarıda olur gibisine bahaneleri çok hazır.” (Hicran)

“Birlikteliğimiz olduğu zaman da eşimin farklı istekleri meydana çıkmaya başladı, cinsel anlamda farklı istekler istemeye başladı. Ve aşağılamaları daha çok arttı.” (Elif)

4.1.4 Ekonomik şiddet. Çalışmaya katılan 10 kadından 6’sı ekonomik şiddete maruz kaldığını bildirmiştir. Ekonomik şiddet; kadının maddi ihtiyaçlarını keyfi ve tutarsız şekilde karşılamak, kadının maddi gelirini sömürmek, gelir ve birikimine el koymak şeklinde gerçekleşmiştir.

“Ben bu eve 50 bin lira para da getirsem o para onun kontrolünde o istediği gibi harcıyor, bize çok küçük bir kısmını veriyor, canı isterse veriyor istemezse yok.” (Özlem)

“İşi girdim, 2 ay boyunca aldığım maaşı eşime bıraktım borçları bitsin diye. Ama bu sefer ben devamlı çalışıp para vermeye başladıkça eşimin bu sefer paraya yönelik sevdası daha çok başladı, daha çok ağır gelmeye başladı. Beni bir eş olarak değil ama harcadığım 100 liranın hesabını veriyordum, para harcayamıyordum, bir yere çıkamıyordum, kendime herhangi bir şey alamıyordum. Ya da kuaföre gidip bir kaşını aldırırsam neden kaşını aldırıyorsun, neden kendine bakıyorsun. Senin ihtiyacın yok.

Senin paraya da ihtiyacın yok. Zaten sigaran yok ne gerek var gibi sözler kullanmaya başladı.” (Elif)

Çalışma bulguları, çalışmaya katılan tüm kadınların birden fazla şiddet türünü bir arada yaşadığını göstermektedir. Yeliz, maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik şiddeti şu şekilde aktarmıştır:

“Çünkü aldatmasını yakaladım, hamileyken dayağımı yedim, kızıma hamileyken dayağımı yedim. Ölüme dirime küfretti ona sustum, yuttum.”

Dilek ise maruz kaldığı psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddeti şöyle aktarmıştır:

“Perdeyi çekmeme bile izin vermiyordu. Çektiğim zaman ya dayak yiyordum ya hakaret ya da küfür. Kıskançlık değil ama hastalıktı. ... Babasıyla bile görüşmemi yanlış görüyordu. Babasına hizmet ettiğim zaman benim babamla senin aranda bir şey mi var, sen niye bu kadar hizmet ediyorsun babama? Sürekli bunları söylediği için insanlardan soğumaya başlıyordum. Kazandığı para çok iyiydi ama bize karşı parası yoktu. Varlık içinde yokluk yaşıyorduk biz çocuklarımızla açıkçası. Mesela çok iyi para alıyordu ama dışarıya harcıyordu veya içkisine harcıyordu veya uyuşturucusuna harcıyordu hiçbir şekilde bize harcadığı yoktu. Ben merdiven işine falan giderken ya da el işi yapmakla çocukları geçindiriyordum. ... Bizim bir evlilik mi desem bir evlilik değildi. Sadece otel.. Yani otel gibi kullanıyordu. İsteddiği zaman gelip dövebiliyordu istediği zaman istediğini yapıp sonra çıkıp gidebiliyordu.”

4.2 Şiddeti Fark Etme

Katılımcıların ilişkilerindeki şiddeti fark etmeleri iki alt temaya ayrılmıştır: ‘Şiddetin ilişkiye içkin bir şekilde, ilişkinin başından beri var olması’ ve ‘Şiddetin ilişki içerisinde evrilerek, süreç içerisinde ağırlaşması’ (Tablo 3).

Tablo 3

Şiddeti Fark Etme

Tema ve Alt-Temalar	Katılımcı Sayısı
----------------------------	-------------------------

Tablo 3 (devam)

Şiddetin ilişkiye içkin bir şekilde, ilişkinin başından beri var olması	6
Şiddetin ilişki içerisinde evrilerek, süreç içerisinde ağırlaşması	4

4.2.1 Şiddetin ilişkiye içkin bir şekilde, ilişkinin başından beri var olması.

Evliliğin başlangıcından itibaren eşi tarafından ağır bir şiddete maruz kalan 6 kadın, ilişkilerinin içkin bir problemi olan şiddeti hemen fark etmiştir. Kadınların anlatıları, ilişkinin en başında başlayan bu şiddetin ilişki içerisinde devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Zorla evlendirilen Dilek, şiddete ilişkin farkındalığının evliliği başlamadan önce oluşmasını şöyle aktarmıştır:

“Ben en başta biliyordum farkındaydım. Yaşım küçüktü ama beyin olarak çok farklı daha büyük düşünüyordum. ... Beni görmeye geldiğinde zaten benim onunla evleneceğimi söylediğinde ben ona çocuk olduğumu şu an istemediğimi düşünmediğimi söylediğimde bile tokat atmıştı. Benim zaten ilk şiddetim ben daha onunla evlenmeden önce başlamıştı.”

Zorla evlendirilen Hülya'nın ise aktarımları şu şekildedir:

“Bunu hissediyordum ama şiddet tanımını altında değil. ... Bazı şeyleri yaşamadan bilmiyorsunuz. Ben örneğin ilk gece onunla birlikte olmak istemediğimde o tartışmalar o kadar büyüdü ki “İşte ben senin tanrım.” demeye başladı, beni dövmeğe başladı. Ben ondan kaçtım. Sonra bana tecavüz etmeye başladı, o gece nasıl sabahladığımı hiç bilmiyorum.”

Kadınlar maruz kaldıkları şiddetin etkilerini ilk andan itibaren derinden hissetmektedir. Ceylan, evliliğinin başından itibaren var olan şiddeti şöyle aktarmıştır:

“İlk gittiğim zaman, ... bana yanlışlıkla başka isimle hitap etmişti. Ben de gülerek dedim ki ‘Ben başka isimle hitap etsem hoşuna gider mi?’. Sokaktaydık, dışardaydık bir şey demedi eve gittim beni dövdü. İlk o zaman dayağa başlamıştı. O

gün zaten, benim uyku haplarım vardı, o ara yatamıyordum ilk kaçtığımda çok sıkıntılıydım, onların hepsini yuttum o gün. ... En başından zaten anladım ama.”

Psikolojik şiddet, fiziksel şiddete göre fark edilmesi daha zor bir şiddet türüdür. Buna rağmen Zeynep ilk esnada fark ettiğini belirttiği psikolojik şiddeti şu şekilde aktarmıştır:

“İlk esnada anladım şiddeti. Evde televizyon izliyorduk. Televizyondaki kadın için ‘Of kadına bak’ dedi. ‘Ne biçim konuşuyorsun’ dedim. ‘Sen de kadın mısın dedi?’ Ağladım, ... yanıma geldi yalan mı söyledim şimdi diyor.”

4.2.2 Şiddetin ilişki içerisinde evrilerek, süreç içerisinde ağırlaşması.

Çalışmaya katılan 4 kadın, ilişkilerinde bir şeylerin ters gittiğini hissettiklerini, ancak maruz kaldıkları şiddeti fark etme sürecinin zaman içerisinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bu ilişkilerde şiddet, zaman içerisinde ağırlaşmaya başlamış ve kadınlar için fark etme, yaşadıkları şeyin adını koymakta zorlandıkları uzun bir sürece yayılmıştır.

Elif’in, iş arkadaşıyla paylaşarak ve arkadaşının ilişkisiyle kendi ilişkisini kıyaslayarak oluştuğunu ifade ettiği farkındalığına ilişkin aktarımları aşağıdaki gibidir:

“Ben bunu ufak ufak farkına varmaya aslında buraya gelmeden bir süre önce fark ettim. Çünkü hani girmiş olduğum iş ortamında anlatacak bir kız arkadaş buldum ben kendime. Ona anlatmaya başladım. Onun evliliği ile kendi evliliğini kıyaslamaya başladım, onun eşinin davranma şekliyle kendi eşimin bana davranma şeklini kıyaslamaya başladım. Aralarda fark ediyordum ama bu kadar ileri derece olduğunu fark etmedim ben. Gerçekten aynı değeri ben görmediğimi fark ettiğim zaman, evet eşim beni gerçekten eş olarak görmüyor, beni her şeyden kısıtladığını, bana eziyet ettiğini bir süre önce fark ettim.”

Yeliz bir yılın sonunda, eşinin ailesindeki ilişkileri gözlemleyerek ve eşinin ailesinin önünde aşağılanması sonucu gelişen farkındalığını şu şekilde aktarmıştır:

“Ailesinin yanında beni hiçe saydığı gün anladım. ... Şey gördüm ben, kayınımları izlemliyordum. Kayınımlar eşlerime o kadar güzel davranıyordu ki. Bir ortama girdiğimiz zaman işte ortanca elim bir şey söylediği zaman, evet onun

fikirlerine uyuluyordu ya da büyük elim bir Şey Őylediđi zaman fikirlerine uyuluyordu ama benimkine uyulmuyordu çünkü neden benim eŐimden dolayı uyulmuyordu. Çünkü eşim beni insanların yanında s¼rekli aŐađıladıđı için beni k¼¼k d¼Ő¼rd¼đ¼ için beni hiçe sayıyorlardı. İŞte ben o zaman anlamıŐtım Şiddetin başladığını, o zaman anlamıŐtım.”

Bahar ilişki baŐlangıcında bir sevgi g¼stergesi olarak değerlendirdiği eşi tarafından hayatının kısıtlanmasını zaman içerisinde farklı değerlendirmeye başladığını belirtmiştir. Bahar kendisini sorgulama s¼recinin ardından maruz kaldığı Şiddete ilişkin farkındalık kazanmasını Şöyle dile getirmiştir:

“Aslında Şiddet olduğunu d¼Ő¼nm¼yordum, beni seviyor gibi d¼Ő¼nm¼Őt¼m. Sonra baktım ki yok hayır bu bana gerçekten zarar veriyor, ya da bana g¼venmiyor. Beni tek başıma neden g¼ndermiyor? Bir g¼vensizlik mi var acaba? Hep böyle d¼Ő¼nd¼m. ... Ben ona herhangi bir g¼ven verdim mi vermedim mi, gerçekten bu konuda çok kararsız kaldım. Sonra baktım ki hani ben kendime g¼veniyorum ama o niye bana g¼venmiyor? Hani benim bir Őeyimi yakalasa bir mesajımı yakalasa amenna derim ama hiçbir Şekilde.”

4.3 Ayrılmaya Karar Verme

Çalışma verileri, kadınların Şiddet içeren bir ilişkiden ayrılmaya karar vermelerinin karmaşık bir s¼re olduğunu ve birçok faktöre bağlı olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda iki tema belirlenmiştir: ‘S¼re olarak ayrılma’ ve Dn¼m noktaları’ (Tablo 4).

Tablo 4

Ayrılmaya Karar Verme

Tema ve Alt-Temalar	Katılımcı Sayısı
S¼re Olarak Ayrılma	
Şiddetin artması/ Yeni Şiddet t¼rlerinin eklenmesi	5
Şiddetin ocuklar ¼zerindeki etkisini fark etme	10

Tablo 4 (devam)

Öz yeterlilik/ Kadınlarda artan kişisel güç	3
Sınırların zorlanması	4
Dönüm Noktaları	
Ağır şiddet tehdidiyle yüzleşmek	3
Şiddetin çocuklar üzerindeki etkisini fark etmek	3
Dış kaynaklardan gelen bir müdahale	2
İlişki, şiddet, partner hakkındaki bakış açısının değişmesi	2

4.3.1 Süreç olarak ayrılma. Ayrılmaya karar verme, kadınların yaşadıkları şiddeti ve artan sorunları tolere etmek durumunda kaldığı uzun bir süreci içermektedir. Kadınların bir süreç içerisinde deneyimlediği ve ayrılma kararı vermelerinde etkili etmenler 4 alt tema altında ele alınmıştır (Tablo 4).

İlişki içerisinde maruz kalınan şiddetin artması veya yeni şiddet türlerinin eklenmesi, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılma kararlarında etkili olmuştur. Dilek ve Elif süreç içerisinde maruz kaldıkları şiddetin şiddetinin artmasını ve hayatlarını gitgitçe zorlaştırmasını şu şekilde aktarmıştır:

“Zaten şiddet gittikçe arttığı için, daha farklı bir farklı şey yoktu. Zaten onun bana şiddet göstermesi benim için daha ne kadar acele etseydim kendimi daha çabuk kurtarırdım yani. Çünkü gün geçtikçe artıyordu ve ben farklı farklı bir yerlerimi kaybediyordum.” (Dilek)

“Zamanla zamanla baktım ki, annemin oradan geldikten sonra, kendimi gerçekten sevgisiz bir evliliğin olmama mal oldu. Bu süre içinde daha çok arttı.” (Elif)

Yeliz ve Hicran, evlilikleri süresince devam eden psikolojik ve fiziksel şiddete, ekonomik şiddetin eklenmesinin yarattığı sıkışmışlık hissini şu şekilde aktarmaktadır:

“En son nokta artık para saklaması yani ekonomik şiddet. Her şeyin benim üzerimden dönüyor olması, ... Artık o beni yormaya başladı. Mutfak masrafı bende, çocukların masrafı bende, zaten kendi masrafım var, onun masrafı var, bütün hepsi bir

araya toplanınca artık çıkmaza girdim, yani borcu borçla kapatmaya çalıştım. Artık evin hem kadını hem erkeği olmuştum. ... Artık çünkü yorulduğum param kalmıyor, borcu mu ödeyeyim evi mi geçindireyim. Param kalmadığı için hiçbir şey yapamıyordum. En son noktam da zaten oydu, para vermiyordu eve, hiçbir şey yapmıyordu. ... Ama sıfır ya hiç görmüyordum ondan hiç. Onun aksine yol parasını cebine ben koyuyordum. Bu da benim zoruma gidiyordu.” (Yeliz)

“Eve bir şey almamaları başladı. Dolap bomboş, çocuğum var okula gitmiyor ama sonuçta iyi beslenmesi gerekiyor. Eve bir şey almamaya başladı. Ben sigara içiyorum bana para vermiyor. Benim aldığım yiyecekleri yemeye çalışıyor ama eve hiçbir şekilde almıyor bir şey. Benim sinirim bozulmaya başladı. Bu nasıl bir erkek dedim ya. Hani işte kirayı da oğluma diyor annem ödesin. Kendi kendime diyorum ki hiçbir katkısı yok diyorum.” (Hicran)

Şiddet dolu ilişkisinde çocuklarının da bu şiddete maruz kaldığını veya kötü etkilendiğini fark etmek, kadınların ilişkilerinden ayrılmaya karar vermesinde yine belirgin olarak etkili olmuş bir başka etmendir.

Bahar ayrılık kararında etkili olduğunu belirttiği, uğradığı şiddete şahit olan çocuğunun duygusal olarak etkilenmesini şu şekilde aktarmıştır:

“Oğlumun çok etkilendiğini gördüm çünkü biz oğlumun yanında gerçekten çok tartışıyorduk. Biz tartıştığımız zaman oğlum sürekli yanıma geliyordu, önümde ağlıyordu.” (Bahar)

Zeynep, ayrılık kararında etkili bir faktörün, çocukları için şiddetin normalleşmesi ve çocuklarının şiddet içeren davranışlarda bulunması olduğunu belirtirken; Dilek, çocuklarının şiddete eğilimli olma ihtimalinin kararında etkili olduğunu belirtmiştir:

“Çocukların sürekli şiddete maruz kalması.. Çocuğumun şiddete meyilli olduğunu görmem. Kediye dövüyordu çocuğum, senin kafanı keserim diyordu. Mecburen çıkmak zorundasın.” (Zeynep)

“Çocuklarım artık büyümeye başlıyordu. Büyük oğlum özellikle onun da ona benzeyip onu örnek almasını istemiyordum. Ben yandım benim çocuğum da bir başkasını yakmasın kafasında. O zaman onu düşünmüştüm.” (Dilek)

Çocuklarının bir aileden mahrum kalmaması için ilişkiyi yürütmeye çalıştığını belirten Yeliz, sonrasında şiddetin çocuklar üzerindeki etkisini fark edişinin ayrılık kararındaki etkisini şöyle anlatmıştır:

“Ama daha sonrasında gördüm ki bu çocuklarım için mutluluk değil, huzursuzluk olmaya başladı. Çünkü anne baba birbirini yiyor artık, onun lafı ona batıyor onun lafı ona batıyor, en ufak şeyden tartışma çıkıyor, baktım ki ben çocuklarımı kaybedeceğim, artık psikolojileri tamamen bozuldu, işte o zaman dedim ki yani bitti.”

Benzer şekilde Dilek ve Kader’in ifadeleri şu şekildedir:

“Yani şöyle ne kadar şiddet görsem de ne kadar sevmesem de çocukların babasından ayrı olmasını istemezdim. Ama o ortam da çocukların büyüye bilip bir yerlere gelecekleri bir ortam değildi. Ben orda kalsaydım benim çocuklarım ya sokakta başlarına bir şey gelirdi ya da arkadaşlarına zarar verebilirdi veya kötü alışkanlıkları olabilirdi.” (Dilek)

“Çocuklarım sağladı. Neden çocuklarım biliyor musunuz? ... Ama o ailenin içinde büyüseydi benim kızım amcasının oğuluyla evlenecekti, küçük yaşta kapatılacaktı, işte zorunlu olan eğitimi okuyacak başka okuyamayacaktı. Asla bir işte çalışıp para kazanamayacaktı. Erkek çocuklarım babası gibi tam bir canavar olacaktı, karısına değer vermeyecek kız kardeşine değer vermeyecekti. ” (Kader)

Kadınların anlatıları, maruz kaldıkları şiddet nedeniyle yaşadıkları psikolojik zorluğun çocuklarıyla ilişkilerine olumsuz bir şekilde yansıdığına ilişkin ifadeler içermektedir. Ve bu ayrılık kararlarında önemli bir etmen olarak dile gelmektedir:

“Ama baktıkça bu durum beni hasta etmeye başladığının farkına vardım. Ben artık şeyi fark ettim, ben tamamen psikolojim bitmiş, yaşayan bir ölüye dönmüştüm. ... Ben bir depresyon yaşadığının farkındaydım ve bu depresyonun gittikçe daha da ağırlaştığının farkındaydım. Çünkü şeyi de fark etmeye başladım ilk zamanlar, çocuklarımla iletişim kuramamaya başladım. İletişim kuramıyorum derken, robot gibi kalkıyorum yapılacak işleri yapıyorum, evin temizliğini yapıyorum, tüm işleri yapıyorum ama hayat sadece bundan ibaret değil benim çocuklarım var ve ben onlar için bir şeyler yapmalıyım. Onlara yardımcı olabilmeliydim. ... Dedim sen artık hasta

oluyorsun bu adam seni hasta etti farkında mısın dedim. Ve sen daha buna ne kadar maruz kalacaksın?” (Hülya)

“Kendimin sağlıklı bir birey olmadığımı fark etmem, orada dursaydım sağlıklı bir birey olamayacaktım. Çocuklarıma güzel annelik yapamayacağımı fark ettim zaten. Belki orada kalsaydım belki psikolojim tamamen bozulacaktı, çocuklarıma belki kötü bir anne olacaktım, büyüdüğünde çocuklarım bana neden anne bizi böyle bir ortamda büyüttün ya da neden maruz kaldın demesini istemedim aslında.” (Elif)

Kadınların ev içi emeklerinin sömürülmesi, maddi olarak sömürülmesi ve çocuklarla ilgili yükümlülüklerde tek başına bırakılması kadınların ayrılma kararlarını etkileyen bir diğer etmendir.

Yeliz ve Hicran’ın aşağıdaki ifadeleri, kadınların ev içi ve ev dışı sorumluluklarda yalnız bırakılmasının ve sınırlarının zorlanmasının, ayrılık kararlarındaki etkisini göstermesi açısından önemlidir:

“Öyle olduktan sonra ben şey diyordum, ‘Ben bu adamı niye sırtımda yük yapıyorum?’ Zaten benim iki çocuğum var sırtımda, benim kendime ait şahsi geçim derdim var, bir de bu adam da üstüne yük oluyor bana hem de fazlasıyla acımasızca yük oluyor. Bitmesi gerekiyordu.” (Yeliz)

“Sanki o evlat sadece benim, ben başka birisinden getirmişim gibi bir tavırları var, umursamıyor. ...Beyefendi eve geldiğinde bana bağırıp çağırıyor sen sokaklarda mı geziyorsun gibi. Ama ben oğlum oğlum, küçük kızım, o soğuklarda polis gibi kızımı arıyorum. Ama bir geliyorum ki o öteki odada esrar içiyor, müzikleri açıyor mutlu bir şekilde. Sonra diyorum ki sen bu evde durmanın bir anlamı yok.” (Hicran)

Kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılabilceğine, yeni bir hayat kurabileceğine ilişkin anlayışlarının artması ve kendilerini öz yeterlilik sahibi olarak görmeleri, ayrılma kararı vermelerinde önemli bir etmendir.

Yapabileceklerinin farkına varan ve kendisini öz yeterlilik sahibi olarak görmeye başlayan Kader ve Hülya’nın aktarımları aşağıdaki gibidir:

“Kendinizi o kadar kötü o kadar aşağılanmış o kadar küçük düşürülmüş hissediyorsunuz ki insan kendine söylüyor ben diyor bunu hak etmiyorum. Daha

iyisini hak ediyorum. Kendim başarabilirim diyorsun. İşe girip çalışabilirim, paramı kazanabilirim, çocuklarıma kendim bakabilirim, kimseye ihtiyacım yok diyorsunuz. İnsan gibi yaşamak benim de hakkım diyorsunuz.” (Kader)

“Hala senin mücadele edebilecek gücün var dedim kendi kendime ve ayağa kalk dedim kendime. Düşüğün yerden geri kalk dedim hiçbir şey için geç değil. Evet hayatının uzun yıllarını onlara verdin. Ama bırak da bundan sonrası senin olsun. Senin bundan başka hayatın yok ki. Bu kadar kendini feda edemezsin her şeye dedim. Kalk ayağa dedim kendime. Kalk da bir şeyleri başar. Evet dedim yapabilirim neden yapmayayım. Ve bu şekilde de kalktım.” (Hülya)

4.3.2 Dönüm noktaları. Kadınların, şiddet içeren ilişkilerini kesin olarak terk etmeye karar verdikleri olaylar ve durumlar dönüm noktaları olarak tanımlanmıştır. Kadınları fiziksel ayrılığa ulaştıran dönüm noktaları, 4 alt temada ele alınmıştır (Tablo 4).

Kadınların ilişkilerine, şiddete ve partnerine bakış açısının değişmesi ayrılmaya karar vermelerinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bahar, şiddet içeren ilişkisinden ayrılma kararı vermesini sağlayan, maruz kaldığı şiddete ilişkin bakış açısının değişimini şu şekilde aktarmıştır:

“Benim en çok zoruma giden ve ayrılmama sebep olan şey beni kendi ağabeyinden kıskanması oldu. .. Mesela ben onların evine gittiğim zaman sen niye onların evine gittin? Mesela ben elimle evet güzel anlaşıyordum ama sürekli bir sebep arıyordu. Beni niye ağabeyinden kıskanıyor? Yengem bile mesela bizim eve gelemiyordu ağabeyi bizim eve gelemiyordu. Geldiği zaman hemen yanlış anlıyordu. Yanlış anlamasının sebebini de ben anlamıyorum gerçekten hani bende bir şey görse etse tamam diyeceğim ama.. Ağabeyinden olsun amcasının oğlundan olsun... sonra bir an düşündüm, sonra bir an düşündüm ağabeyinden amcasının oğlundan kıskanan bugün yarın babasından da kıskanır.”

Elif, yıllarca sunduğu bakım emeğini, kendi hastalık sürecinde görmemesiyle, eşine dair bakış açısının tamamen değiştiğini ve bu değişimin ayrılığa karar vermesini sağladığını şu şekilde aktarmıştır:

“O en son verdiği tepki beni çok şaşırttı. Dedim yani ben neden hep fedakârlık yaptım, ya da neden en ufak bir şey olduğunda ben koştum da hani hiçbir soru sormadan her türlü fedakarlığı yaptım ama benim en ufak ameliyatımda benim yanımda olmadığını fark ettiğim an. Hani insanın derler ya yıkıldığı an oldu diye, evet benim için aslında bir yıkım oldu. ... Evet çok etkilendim çok üzüldüm. şuna üzüldüm, gerçekten o kadar yıl boyunca bu kişiye mi bu kadar fedakârlık ettim. O olmasaydı belki daha iyi bir hayatım olurdu. Ya da bunları yapmasaydı... Neden bu kadar değersizmişim gibi kendimi hissettirecek kadar katlandım?”

Çalışmaya katılan 2 kadın tarafından, ayrılmaya karar vermenin, dışarıdan bir destek (kardeş, kurumsal destek) ile gerçekteşiği bildirilmiştir. Kardeşinin desteği ile şiddet içeren ilişkisinden ayrılan Zeynep, kardeşinin kendisini cesaretlendirmesini şu şekilde aktarmıştır:

“Ben cesaret bulsam olurdu. Cesareti kardeşim buldurdu. Kardeşim annem kimse bilmiyordu şiddet uyguladığını, kavgadan sonra .. geldi beni aldı kardeşim, yanımıza hiçbir şey almadık. Bana gaz verdi annem seni dayak yiyeyin diye mi büyüttü? Çocuklar küçük her şey yoluna girer dedi.”

Ceylan, çocuklarının kreşindeki eğiticilerin ve belediyenin danışma birimindeki görevlilerin şiddet içeren ilişkisinden ayrılmaya karar vermesindeki kilit rolünü şu şekilde ifade etmiştir:

“En son zaten eşim yüzünden kızımın kaşı çatlamıştı. O da okula giderken oradaki hocalar beni çağırdı, ondan sonra kadın birimine bildirelim mi dediler. Tamam dedim oradan beni aradılar, orada görüşmeye gittim. Sürekli beni arıyorlardı sağ olsunlar. Sürekli nasılsın iyi misin bir sıkıntı var mı? ... Ben çocuklar için devam ettirmemin doğru olduğunu düşünüyorsam da bana şunu fark ettirdiler aslında çocuklar daha çok zarar görüyor şiddet ortamında. Bu farkındalık benim için daha kolay oldu, tamam ben bunu yapmalıyım diyebildim.”

şiddetin hayatı tehdit eder düzeyde artması ve ağır şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalması kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmaya karar vermelerinde önemli bir diğer dönüm noktasıdır.

Dilek, ölümle burun buruna gelmesiyle yaşadığı dönüm noktasını şöyle anlatmıştır:

“Bu beni boğmaya çalıştı, boğazıma falan tuttu baya bir hırpaladı beni ... Ben hastanelik oldum, ameliyat falan oldum, yoğun bakımda bir iki gün kaldım ben çıktıktan sonra ben vücudumu gördüğümde baştan aşağı kesilmişim. Benim yaşım kaç ya dedim. Ben yıllardan beri bu adamdan şiddet görüyorum ben ölmeyi mi bekliyorum? Ben öldükten sonra ne anlamı kalacak benim savaşmamın? Ben ölsem de dedim artık dedim bitti. Gerçekten ben bu yola girdiğimde ölümü göze aldım.”

Hülya, ilişki içerisindeki şiddetin artması ve ölüm tehdidi almasıyla ayrılık kararı vermesini şöyle aktarmıştır:

“Sen bu adamla kaç kere yattın? Ben dedi ... o adamı bulup öldüreceğim geldiğimde de seni öldüreceğim. Seni öldürecekimden şüphen olmasın dedi. ... Sende yara iz bırakmayacağım ama direkt seni öldürecekim şimdi yapmayacağım önce gidip adamı öldürecekim. O evden çıktı. Dedim fırsat bu fırsat bir daha çıkamazsın dedim, valiz hazırladım birkaç bir şey parça bir şey hazırladım.”

Şiddetin çocuklar üzerindeki etkisinin farkına varmak, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmaya karar vermelerinde dile getirilen önemli bir dönüm noktasıdır.

Şiddetin çocuğu üzerindeki etkisinin farkına varmasıyla ilişkiden ayrılmaya karar veren Yeliz’in aktarımları şu şekildedir:

“Biz tabi yine çatışmalar devam etti, o bana ben ona. Baktım bu sefer kızlarımla tartışmaya başlıyor. Son nokta zaten, benim en son noktam şeydi: Küçük kızımın ‘Anne ben erken yaşta evleneceğim. Bu kavgalardan sıkıldım.’ demesiydi. Ben bunu yaşatamazdım kızıma, yani erken yaşta evlenmesine göz yumamazdım. Çünkü ben de erken yaşta evlendim ve çektim. Onun da çekmesine göz yumamazdım.”

Özlem, çocuklarının büyüyerek şiddet uygulayan babalarının karşısına çıkmalarının ve babalarına karşı fiziksel müdahalede bulunmalarının çocuklarıyla ilgili kaygılarını artırdığını ve ilişkiden ayrılma kararı verdiğini ifade etmiştir:

“Ayrılmaya net olarak şöyle karar verdim. Çocukların yanında üzerime yürüdü, şiddete kalkıştı açıkçası, beni dövecekti, iki oğlum da araya girip “ne oluyor

burada, ne yapıyorsun sen geç yerine diye” onun önüne durunca, kendini geri çekmek durumunda kaldı. Yapamadı hiçbir şey. Oğlum çok zor durumda kaldı o anda, bir tarafta ben bir tarafta babası. Bana yaptığı o hareketten dolayı babasını öldürecek gibi sınırlı oluşu, ama bir şey yapamayışı, o çaresizliğini gördüm. Sonra döndü bana dedi ki: sen beni katil edeceksin dedi gözleri dolu bir şekilde. Orda karar verdim, kararımı aslında o anda verdim. ... E çocuklar büyüdü. Eskiden küçüklerdi müdahale edemiyorlardı, şuan müdahale edecekler. Belki babası bana bir bıçak çekecek gözü dönecek bir şey yapacak, bu sefer ya çocuğa zarar verecek ya da çocuk ona zarar verecek. Her türlü çocuğun hayatını mahvedecektim. Ya şöyle düşündüm kalksa beni öldürse oğlum onu yaşatmayacak, ben mezara o mezara çocuk hapse. Böyle bir ihtimal vardı o ihtimali düşünerek bitirmeye karar verdim.”

4.4 Ayrılığın Gerçekleşme Süreci

Katılımcıların ayrılma süreci ele alındığında bu süreci zorlaştırıcı ve kolaylaştırıcı faktörlerin belirli temalar altında ortaya çıktığı görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5

Ayrılığın Gerçekleşme Sürecini Kolaylaştırıcı ve Zorlaştırıcı Faktörler

Tema ve Alt-Temalar	Katılımcı Sayısı
Zorlaştırıcı Faktörler	
Şiddet tehdidi ve güvenlik korkusu	7
Çocuklarla ilgili kaygılar	6
Ekonomik güvencesizlik	8
Aile	7
Aile desteğine sahip olmama	1
Ailenin kadını şiddette yalnız bırakması	4
Ailenin şiddetle iş birliği	3
Toplumsal kabuller	2
Kurumsal destek eksikliği	2

Tablo 5 (devam)

Kolaylaştırıcı Faktörler	
Sosyal destek	4
Kurumsal destek	4
Psikolojik destek	2

4.4.1 Zorlaştırıcı faktörler. Ayrılmayı zorlaştırıcı faktörler; şiddet tehdidi ve güvenlik korkusu, çocuklarla ilgili kaygılar, ekonomik güvencesizlik, aile, toplumsal kabuller ve kurumsal destek eksikliği olmak üzere 6 alt tema olarak ele alınmıştır. Katılımcıların ifadelerinde birden fazla faktöre vurgu yaptığı görülmüştür.

Kadınların anlatılarında, şiddet içeren ilişkilerden ayrılamamalarında en önemli faktör olarak aile dile getirilmektedir. Ailenin zorlaştırıcı etkisi kimi durumda kadınların bir aile desteğine sahip olmaması, bir diğer ifadeyle sosyal destek yoksunluğu olarak yaşanmaktadır.

Kader aile desteğine sahip olmamasının kendisini kimsesiz, sahipsiz hissettirdiğini ve bu sahipsizliğin ilişkisinden ayrılmasını zorlaştırdığını şöyle ifade etmiştir:

“Sonrasında dediğim gibi anne baba çok önemli. Hiç kimse yok işte, gelip seni kontrol eden iyi misin kötü müsün? Telefon yok kimse sana ulaşmıyor, seni kontrol eden biri yok yani, arkanda varlığını hissettiğin kimse yok. İşin en kötü tarafı buydu zaten.” (Kader)

Kadınlar kimi durumda şiddet içeren ilişkilerinden ayrılarak ailelerine başvurmaktadır. Ancak aileler şiddetin/eşin düzeleceği vaatleriyle kadınları şiddete geri göndermekte ve kadını şiddette yalnız bırakmaktadır. Bahar ve Ceylan, şiddet içeren ilişkilerinden ayrılarak ailelerine başvurmalarını ancak ailelerinin kendilerini şiddet gördükleri ortama geri göndermesini şöyle aktarmıştır:

“Ben tekrar babamın evine gittim tekrar döndüm. Ne zaman babamın evine gittiğim zaman sürekli beni geri çeviriyordu. Kızım git eşindir düzelir diye.” (Bahar)

“Bir de ailem de yanımda değildi. Annem hiç istemiyordu ayrılmamı. Ben ne kadar ağlasam da ona “Tamam bu sefer son, bu sefer şöyle bir şey olsa seni göndermeyeceğiz” deyip aslında her defasında beni o eve geri gönderdiler.” (Ceylan)

Kimi durumda ise aile, şiddet uygulayan eş ile iş birliği kurarak tehditler ile kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarını zorlaştırmaktadır.

Hicran ilişkisinden ayrılma ihtimali sebebiyle ağabeyinin tehditlerine maruz kalmasının ayrılığı zorlaştırıcı etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ağabeyim demişti gelirse öldüreceğim onu. Gelemez gibisine. O korku var, hiçbir şey bilmiyorsun, cahilsin.”

Dilek ilişkisinden ayrılma kararı almasının ardından ailesi tarafından maruz kaldığı tehditleri şu şekilde aktarmıştır:

“Ve aldım çocukları anneme gittim, boşanmak istediğimi söyledim. ... Gitmeyeceğimi söylediğimde benim ailem daha çok benim üstüme gelmeye başladı. İşte ‘Sen bizi rezil mi edeceksin yok gelinlikle çıktın kefenle geleceksin öyle bir dünya yok.’ ‘Gitmezsen işte çocuklarını bırakırsın seni başka bir adama veririz’ gibi tehditler savurdu daha doğrusu psikolojik şiddet. Yani ağabeyim zaten sürekli bedenen şiddet uyguluyordu ama bu sefer annem de bu işin içine girdi işte beni korkutmaya başladı.”

Kader, ayrılma ihtimalinin eşinin ailesi tarafından engellenmesini şu şekilde aktarmıştır:

“Dedim ben gideceğim. Beni öldürmeye kalktılar, kafama silah dayadılar. Orada zaten küçüktüm, çocuksunuz yani. O zaman çok korkmuştum ve bu gitme fikrini bir daha düşünmemek üzere kapatmışım.”

Çocukların varlığı kadınların şiddet içeren ilişkiden ayrılmasını zorlaştıran önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır:

“O zaman en son ben evden gitmek istediğimde çocuklarımı görünce vazgeçmek istedim. Çünkü babaları ben evden gideceğimi deyince çekyatları kaldırarak, o gün çocukları bile görmedi gözüm, bana baya şiddet uygulayınca, kızım ağladı o çekyatları

atarak her şeyi kırarak. Ben öyle kapıda kalakaldım. Geri döndüm, mecbur kalmak zorunda aldım. Biraz da çocuklar geri dönmemi sağladı.” (Hicran)

“En çok çocuklar uzattı, yani belki onlar olmamış olsaydı, ben zaten hep ayrıldığı zaman mesela bir hafta iki hafta dedim ya size, ablama gidiyordum, babama gidiyordum. Şey gibi düşünün beni temizlikçi gibi kullanıyorlardı. Ona gidiyordum bulaşıkçıydım, ona gidiyordum çocuk bakıyordum.” (Yeliz)

Çocukların varlığı ekonomik güvencesizlikle birleşmekte ve kadınların ilişkiden ayrılmasında büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Hülya ve Yeliz çocuklarının varlığı ile ekonomik kaygıların birleştiğini ve bu durumun şiddet içeren ilişkilerinden ayrılmalarını zorlaştırıcı etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çocuk da var, üstüne bir de çocuk geldi. Ben çocuğu bırakıp çıkamam. Sonuçta evet ben bu çocuğu isteyerek yapmadım ama o da bir evlat sonuçta. Çocuğu bırakamazsın yanında götürsen nasıl bakacaksın, çalışamayacaksın. Çalışabilecek durumda değilsin.” (Hülya)

“Diyorum ya o zaman aslında bitirmeliydim ama hem çocuklarım küçüktü hem ekonomik özgürlüğüm yoktu elimde. Gitsem diyordum çocuklarına kim bakacak, nereye kadar bakacak, nereye sığacağım? Onun için hep yuttum hep sustum.” (Yeliz)

Kadınların, aile kavramına verdikleri önem ile bu kurumun devamlılığının çocuklar yararına olacağına ilişkin düşünceleri ayrılık sürecini zorlaştırıcı bir faktör olmuştur. Dilek çocuklarının anne ve babasıyla büyümesine ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çocuklarım biraz da... Yani şöyle ne kadar şiddet görsem de ne kadar sevmesem de çocukların babasından ayrı olmasını istemezdim.”

Çalışmaya katılan kadınların neredeyse tamamı ilişkiden ayrılmasında zorlaştırıcı bir faktör olarak ekonomik güvensizliği dile getirmiştir. Özlem ve Hülya'nın ifadeleri ekonomik güvencesizliğin kadınları şiddet içeren ilişkilere hapsettiğini göstermesi açısından önemlidir:

“Param olsaydı bu iş çoktan bitmişti zaten, bu kadar beklemezdim. Asla beklemezdim. Ya da garantili bir işim, bir devlet memuru olsam, maaşım belli olsaydı,

asla beklemezdim, bir yol çizerdim mutlaka kendime. İşimin paramın maaşımın belli olmaması biraz da ona mecbur bıraktı diyebiliriz.” (Özlem)

“Her şeyin ekonomik açıdan ekonomiye baktığını biliyordum. Benim bir kere param yoktu ziynet eşyalarım hiç yoktu. Kaçıp gitmek istesem bir yerde barınmak istesem param yok. ... Ama bu kaçış planı sürekli benim kafamda. Eninde sonunda ben buradan kurtulacağım dedim. ...Yıllarca ben sürekli bu düşüncedeydim. Bir tarafım sürekli bunu söylüyor bir tarafım da o kadar korkunç şeyi yaşadıkdan sonra şey diyor: sen esirsin senin buradan kurtulma şansın yok çünkü senin paran yok gidecek yerin yok barınabilecek hiçbir yerin yok.” (Hülya)

Ekonomik güvencelerinin olmayışı, kadınların ayrıldıktan sonra yaşayacakları hayata dair kaygılarını ve korkularını artıran bir faktördür:

“Ve şu çok önemliydi benim için, para kazanmam gerekiyor. Birçok kadın böyle hiç çalışmamış, nasıl çalışabilir, ne iş yapabilirim, tecrübem yok bir okul mezunu değilim, hiçbir işte çalışmadım, nasıl çocuklara bakabilirim? ... Şu çok önemli paran olsa gider otelde kalırsın avukat tutarsın şöyle söyleyeyim paran olsa kılığın kıyafetin düzgünse polis bile seninle konuşurken çok farklı konuşuyor. Bunu üzülerken söylüyorum gerçekten bu böyle. ... Ekonomik özgürlüğün varsa her anlamda özgürsün.” (Kader)

Aynı zamanda ekonomik güvencesizlik çocuklarla ilgili kaygıları da etkileyen bir durumdur:

“Ama şöyle bir şey de var, ben en çok maddi yönden korkuyordum, iki tane çocukla çalışamayacağım nasıl yaparım? Beni en çok düşündüren de o oluyordu. Aslında kolay bir karar da değil, çok zor bir karar.” (Ceylan)

“Bu kaygı da vardı parasal kaygı vardı, geçinemezdim, işte çocuklarıma bakamazdım.” (Özlem)

İlişkiden ayrılmanın şiddetin artması ve ölüm riski ile sonuçlanması ihtimali kadınların ayrılmalarını zorlaştıran olan bir diğer önemli faktördür. Bahar ve Elif, ayrılık kararları öncesi, kendilerinin ve çocuklarının güvenliğine ilişkin kaygılarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bunu düşündüm dedim kesin eşim beni bulur, bana zarar verir, çocuğumu benden alır, beni öldürür, peşime düşer.” (Bahar)

“Ya da çıktım ama başka şeyler beni bekliyor mu, daha doğrusu ölüm tehlikesi beni bekliyor mu, aslında beni çok tedirgin gitti. Ben çıkıp gitsem eşim benim peşime düşüp de bana zarar verebilir mi, çocuklarım ortada kalabilir mi bunu aslında göz önüne getirdim.” (Elif)

Tehditler, kadınların ilişkideki direnişlerini engellemekte ve yeni bir çıkış planlamasına yönelik korkuyu beslemektedir:

“Ama korkuyordum evet yalan değil bazen korkularım vardı ona karşı, sonuçta tehdit etmeleri, dayak atmaları, bir şekilde insan korkuyordu. Güçsüzdüm. Her defasında aileme geldiği zaman tehditle geliyordu, korkuyordum yani.” (Hicran)

“Neyse bir ara, ilk şiddete maruz kaldığımda kafaya koydum, dedim ben gideceğim. Beni öldürmeye kalktılar, kafama silah dayadılar. Orada zaten 17 yaşındayım, çocuksunuz yani. O zaman çok korkmuştum ve bu gitme fikrini bir daha düşünmemek üzere kapatmıştım.” (Kader)

Hülya'nın aktarımları, kadınların maruz kaldıkları tehditlerin, ayrılma sürecindeki zorlaştırıcı rolünü anlamak üzere önemlidir:

“Tehditler, bunlar mesela yapıp yapmayacakları önemli ya da değil diye düşünebiliriz ama bu tehditler sizin hayatınız çok fazla etkiliyor ve büyük bir yer kaplıyor zihninizde. Ve o korku sürekli yapacağınız demeleri bile sizin tüm benliğinize işliyor. Mesele orada ölüp ölmek değil ki önemli olan orada o korkuyu yaşıyor olmanız. Sürekli bunu benliğinize, böyle ağaç kakan gibi onu beyninize kakıyor olmaları. Ve bu çok korkunç bir şey. Sürekli bunu yaşıyor olmak evet ben çıkacağım ama yarın öbür gün ben de üçüncü sayfa haberi olabilirim diyorsunuz kendi kendinize sürekli. Ben sürekli bu kaygıyı yaşıyordum. Evet bir yola çıktım ama belki başardım ya da başaramadım ya da başarsan bile bir gün üçüncü sayfa haberi olup olmayacağımın garantisi yok yani.”

Kurumsal desteğin yetersiz kalması, hatta şiddeti sürdürecektir ortama kadınların geri itilmesi ayrılığı zorlaştıran başka bir önemli faktördür. Kader, dayanamayacağı bir şiddet altındayken başvurduğu kurumların yetersizliğini şu şekilde aktarmıştır:

“Karakolda bana komutan diyor ki, yuvanı yıkıyorsun zaten yarın barışacaksınız ne gerek var gecenin bu saatine kadar uğraşmayalım. Dedim bu senin işin, yapmak istemiyorsan istifa et yapma, sen benim ifademi de almak zorundasın, ben dedim sığınma evine gitmek istiyorum beni dedim sığınma evine götürmek zorundasın. İstiyorsan cimere yazar şikayette bulunurum dedim. Bu şekilde gece 1 gibi sığınma evine yerleştirdiler. İstanbul’ dakinden de kötüydü oradan da kavga dövüş çıktık.”

Toplumsal kabullerin kadınların ayrılık sürecindeki zorlaştırıcı etkisini göstermesi açısından Hicran’ın açıklamaları önemlidir:

“Çok karmakarışıkım, sonuçta evden kaçtım. Bir de onlarda şey var, kız mı kadın mı getirdiğin kişi, çocuk yaşıyordum zaten, her şey bitti, gidemem diye gibisine şey yaptım. Hani eski kafadakiler derler ya kızlık gitti her şey bitti.”

Hülya, toplumsal kabullerin ayrılık sürecinde oluşturduğu zorlaştırıcı etkiyi çocukları üzerinden şu şekilde aktarmıştır:

“Evet sen çıkmak istiyorsun ama senin orada çocukların da var. Senin çocukların o çevresel faktörlerin dedikodularına maruz kalacaklar, çünkü farklı bir coğrafyada yaşıyorsun. Senin çocuklarına şu ithamda bulunacaklar. Kimse benim orada yaşadığım psikoloji ya da şiddeti düşünmeyecek. Kimse bunun bilincinde olmayacak. Onların tek düşüneceği şey: Hülya bir adamla kaçtı.”

4.4.2 Kolaylaştırıcı faktörler. Katılımcıların ilişkiden ayrılmasını kolaylaştırıcı faktörler; sosyal destek, psikolojik destek ve kurumsal destek olmak üzere 3 alt tema altında toplanmıştır (Tablo 5).

Ayrılığı zorlaştırıcı faktörlerde katılımcılar tarafından dile getirilen kurumsal yetersizliğin, ayrılığı kolaylaştırıcı faktörler olarak da dile getirildiği görülmüştür. Örneğin, ayrılığı zorlaştıran deneyimini anlatırken sığınma evinden talep ettiği desteği alamadığını bildiren katılımcının yanı sıra, başka bir katılımcı da aynı kurumun kolaylaştırıcı rolüne vurgu yapmıştır:

“Bir abla sığınma evinde kalmış daha önce o anlatıyordu deneyimlerini. Fiile geçemesem de düşünce olarak hep vardı. Orayla telefonla konuşmuştum istediğinde gel demişlerdi. Telefonda yerlere bakıyordum.” (Zeynep)

Aslında, hangi kadının hangi kurumla muhatap olduğunu, ya da aynı kurum içinde farklı yaklaşımı olan personelin bulunmasının dahi bu süreçte etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

“Sosyal hizmetleri aradım yardım istediğimi söyledim. Sosyal hizmetler eve geldi, onlara söylemişim ben yardıma başvurmuşum gibi, siz evi kontrol ediyormuş gibi yapın. Onlar geldiğinde boğazımda kesik izleri vardı, mosmordu, benim hastalandığımı düşündüler, ben hasta değilim dedim, bizi buradan kurtarın, biz bu evden çıkamıyoruz, ben de çocuklarımla da şiddet görüyoruz dedim. Sağ olsun sosyal hizmetler bana yardım etti. (Dilek)

Ceylan ise ayrılık sürecinde önemli yeri olduğunu belirttiği kurumsal desteği şöyle aktarmıştır:

“İşin büyük.. Ben asla böyle bir karar alamazdım ki, bir yandan psikoloğa gitmem bir yandan çocuğumun kreşindeki arkadaşların bana oradaki hocaların bana destek olması. Bir yandan Kadın Danışma Biriminin beni sürekli arayıp sorması, kendimi daha çok iyi hissettirdi. Güven verdiler açıkçası bana, bir yola girdim ama en azından var yanımda birileri, yalnız değilim. Yoksa benim için çok çok zor bir karardı, yeni bir hayata iki tane çocukla başlamak.”

Hülya ve Özlem’in aşağıdaki aktarımları ayrılık sürecinde sosyal desteğin önemini ortaya koymaktadır:

“Kız kardeşim o ve bir arkadaşım. Onlar psikolojik olarak bana çok destek oldular. Şu anlamda, git abla ayrıl diye değil de. Abla sen farkındasın, hasta olduğunun farkındasın, hasta olmaya başlamışsın. ... Abla dedi ‘Sen hangi zorlukları aştın bunları aşamayacak mısın?’ dedi. Evet dedim yapabilirim, neden yapmayayım?’ (Hülya)

“Arkadaşımı aradım işte, ‘Sen sahipsiz misin bana gel.’ dedi. Ne yapacağım gidecek yerim yok dedim, kovdu beni evden ve gidecek yerim yok, ... ‘Sen sahipsiz değilsin arkadaşım çık bana gel.’ dedi. ‘Başımın üstünde yerin var.’ dedi. Ondan aldığım cesaretle evden çıktım.” (Özlem)

Psikolojik destek, kadınların ayrılık kararı vermelerinde kolaylaştırıcı bir diğer faktör olarak ortaya çıkmıştır:

“Ben bir yandan hani bitirmemeliyim diye düşünürken çocuklar için, hatta onu bile sormuştum psikoloğuma. Hani dedi normalde biz kimseye şunu yap bunu yap demeyiz ama senin bu evliliği devam ettirmen çok sağlıklı değil dedi.” (Ceylan)

“Ondan sonra belediyenin psikoloğuna arkadaşımın tavsiyesiyle gittim, ilaçsız. Psikolog çok iyi geldi bana. Hatta tahtada bir şeyler uygulayarak çizimler yaparak, sen çok güçlü kadınsın gibisine, ben anlatıyordum her şeyi, zaten beni ilaç kullanmak istemiyordum, 12 seans gittim işte konuştuk durumları anlattım. Daha çok böyle kendine özgüvenim geldiğini hissettim, o da bana motive edince. Ki dedi daha gençsin ya 50 yaşında yapsaydı bu adam bunları ne yapacaktın. Yol yakinken farkına varmak çok iyi dedi.” (Hicran)

4.5 Ayrılığı Sürdürme

3 katılımcının ilişkiden ayrılmasının ardından geçen sürenin 1 yıldan az olması sebebiyle, bu katılımcılar ayrılığı sürdürmeyle ilişkili faktörlere dahil edilmemiştir. Dolayısıyla bu kategoride yalnızca 7 katılımcının verileri analiz edilmiştir. Ayrılığı sürdürmeyi katılımcılar açısından kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı faktörler belirli temalar altında tespit edilmiştir (Tablo 6).

Tablo 6

Ayrılığı Sürdürmeyi ve Zorlaştırıcı Faktörler

Tema ve Alt-Temalar	Katılımcı Sayısı
Zorlaştırıcı Faktörler	
Çocuklarla ilgili zorluklar	3
Ekonomik zorluklar	3
Psikolojik zorluk/ Geçmişin yükü	5
Kolaylaştırıcı Faktörler	
Kurumsal destek	3
Kendini gerçekleştirebilme	6
Ekonomik özgürlüğe sahip olma	3

4.5.1 Zorlaştırıcı faktörler. Ayrılığı sürdürmeyi zorlaştırıcı faktörler 3 alt temada incelenmiştir: ‘Psikolojik zorluklar’, ‘Ekonomik zorluklar’ ve ‘Çocuklarla ilgili zorluklar’ (Tablo 6).

Psikolojik zorluk, katılımcılar tarafından en sık dile getirilen zorlaştırıcı faktör olarak ortaya çıkmıştır:

“Oradaki sıkıntılarım benim geçmişimle ilgili sıkıntılarım onların vermiş olduğu yorgunluk, onları atlatmak kolay olmadı aslında bende. Benim eski yaşanmışlıklarım onların yorgunluğu vardı. Hala tam olarak bitmiş değil.” (Ceylan)

“Ben çok şeyden geçtim, bunun altından kalkacak mıyım, bu benim hep böyle kalacak psikolojik olarak ister istemez o yaşadıklarım kalacak. Kolay değil sonuçta, bilmediğim maddeleri gördüm, ailemin bana şiddet uygulamadığı o şiddeti gördüm ben onda, defalarca kafama vurulmadı mı belime vurulmadı mı?” (Hicran)

Çocuklarının yanında olmamasından dolayı kaygılanan ya da çocuklarının bakımı esnasında zorluklar yaşayan kadınlar, bunu ayrılık sonrası süreci zorlaştıran bir faktör olarak dile getirmektedir:

“Gerçekten zorlandığım tek konu, oğlumun yanımda olmaması, gerçekten ailem bana sahip çıksaydı onu ben kendim büyütebilirdim. Ben onu gerçekten küçük yaşta bıraktım, bırakmak istemezdim. Sadece bu konuda çok zorlandım. Gerçekten şu hayatta tek bana koyan şey oğlumun yanımda olmaması, çünkü ben onunla büyümek isterdim.” (Bahar)

“Zorluk şöyle oldu, aslında çocukları biraz oradan oraya sürüklememde zorluk çektim. Çocuklar bir türlü alışamadı benim için çok da fark etmiyordu çocuklarımla olayım neresi olursa olsun. Benim için önemi yoktu. Ama çocuklar sürekli sorun yaratıyordu. ‘Anne biz arkadaşlarımızı özledik biz ortamımızı özledik biz sürekli okul öğretmen değiştirmekten sıkıldık.’ Onlar öyle deyince ister istemez üzülüyordum. Ben aslında onlar için uğraşıyorum ama onları mutlu edemiyorum diyerekten kendimi suçluyordum.” (Dilek)

Ekonomik zorluklar, kadınlar tarafından dile getirilen bir diğer zorlaştırıcı faktördür:

“Türkiye’de yaşamak gerçekten çok zor. Bu beni de korkutmuştu. O günleri hatırlıyorum da nerede iş bulacağım. Bir de şöyle bir algı var sığınma evinde yaşıyorsan iş bulman çok daha zor.” (Kader)

“Şöyle söyleyeyim tabi ki sıkıntılar oldu ama. En büyük zorluk çalışmamak. Çocuklar olduğu için, çocukları bırakacak kimse olmadığı için. O yüzden en büyük sıkıntım oydu. Yeri geldi komşulara bıraktım, günü birlik işlere gittim.” (Ceylan)

4.5.2 Kolaylaştırıcı faktörler. Ayrılığı sürdürmeyi kolaylaştırıcı faktörler 3 alt temada incelenmiştir: ‘Kurumsal destek’, ‘Kendini gerçekleştirebilme’ ve ‘Ekonomik özgürlüğe kavuşma’ (Tablo 6).

Kurumsal destek, bazı kadınlar için barınma mekânı olmanın ötesinde bir işlev görmektedir. Bahar kendisine sağlanan kurumsal desteğin önemini ve aldığı kurumsal desteğin geniş kapsamını şu şekilde belirtmiştir:

“Hayatımda aldığım en doğru karar, hiç keşke demedim. Sığınma evinde aldığım psikolojik destek çok iyi geldi. İstedğim alanda sertifika aldım, çalıştım. Yeni bir hayata başlamak için çok güzel bir yer. Sıkıntılı bir hayat yaşamak zorunda değil kimse. Düzenimi kurdum. Kendime bir iş kurdum.”

“Orada sosyal çalışmacılar var. Sürekli sizinle kuruyorlar, iletişim halindeler, sadece maddi ihtiyaçlarınızı karşılamak yerine manevi olarak size yardımcı oluyorlar. Benim onlarda gördüğüm ilk şey beni asıl mutlu eden kadınlara olan destekleriydi. O kadar güzel destek oluyorlardı ki. Siz onlarla iletişime geçtiğiniz zaman o kadar umutsuz da olsanız onların destekleyici sözleri sayesinde onların destekleri sayesinde ben kendim için bir şeyler yapabilirim diyorsunuz kendinize.” (Hülya)

Ekonomik özgürlük kadınların ayrılık sonrası sürecinde önemli bir etmendir. Kendini geliştirebilmekten, gerçekleştirebilmekten ve ekonomik özgürlüğünü kazanabilmekten alıkondduğu ilişkisi sonrası katılımcı, ekonomik özgürlüğünün önemine şöyle değinmiştir:

“Ben şu an birçok meslekteki erkekten daha çok para kazanıyorum. Ve şu an bir erkeğin yaptığı işi yapıyorum ve benim 5 çalışanım var onların parasını ben ödüyorum. Ve onların hepsi erkek ben onların şefiyim. Bu o kadar güzel bir şey ki. Neden bir erkeğin kölesi olayım?” (Kader)

“İşe girdim. Bu çok büyük bir nimetti. Şu an ayaklarımın üstünde durabilmemin sebebi güzel bir iş. Kendimi toparladım, güzel bir birikimim oldu.” (Bahar)

Şiddet içeren ilişkilerinden ayrılmaları sonrası kadınların kendilerine ilişkin algılarında olumlu yönde gerçekleşen bir değişim görülmektedir. Kendisini “güçlü”, “saygın” görmeyi içeren bu değişim, kadınların ayrılığı sürdürmelerinde en sık dile getirdikleri faktör olarak ortaya çıkmaktadır:

“Saygın bir insan olmak, sayılmak, değer görmek, en önemli şey bu bence. Ben çok gururlu bir insanım, o evlilikte gururum hep ayaklar altına alındı. Ben saygın bir insan olarak yaşamak istiyorum.” (Kader)

“Kendimi daha güçlü hissettim, bir erkeğe bağlı yaşamak istemedim, çünkü bağlı yaşasaydım yine aynı şeyler yaşanacaktı. ... Bir de yaşadığım şeyleri bir daha yaşamak istemedim. Çünkü ben orada ben çocuktum, acıdım, öyle kendimi görüyordum. Hiçbir şey yapamam güçsüz bir insanım. Ama ben ayrılıp gelip orada tek başıma kafamı yastığa koyduğumda ne kadar huzurluymuş aslında dedim. Ben demek ki yapabiliyormuşum ben kendi başıma ayaklarımın üstünde durup iki çocuğuma bakabiliyormuşum hiç de zor bir şey değilmiş. İsteyen insan yapabiliyor. Aile veya erkek bağımsız yaşamak daha güzel. Çünkü bir kadın istediği zaman yapabiliyormuş.” (Dilek)

“Tek başıma yemek yiyemeyen bir insandım. Çayımı aldım sigaramı içtim özgürlük kadar güzel bir şey yok dedim. Bacak bacak üstüne atamayan bir insandım, tedirgin, korkak. Büyük kızımınla görüştüğümde kızım bile diyor anne sana diyor ne olmuş dedi. Benim özgüvenim geldi dedim. Dik duruyorum. Hastaneye tek başıma gidemezdim. Bunları yapıyorum. Ben aslında yapan bir insandım ama beni hep bastırды, yapamazsın gibisine yaptı.” (Hicran)

Bölüm 5

Tartışma ve Sonuçlar

Çalışmaya katılan 10 kadından her birinin deneyimi kendisine özgü olmakla beraber, şiddet içeren ilişkiden ayrılık sürecine ilişkin anlatılarda ortak temalar ortaya çıkmıştır. Çalışmamız, literatürle uyumlu olarak şiddet içeren bir ilişkiden ayrılmanın tek bir karardan ziyade uzun süreli ve karmaşık bir süreç olduğu fikrini desteklemektedir (Anderson ve Saunders, 2003; Enander, 2008; Landenburger, 1989; Merritt-Gray ve Wuest, 1995; Moss vd., 1997; Patzel, 2001).

Çalışmamız, kadınların evlilikleri içerisinde, fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel olmak üzere şiddetin çeşitleri biçimlerine yoğun olarak maruz kaldıklarını ve bu şiddetten fiziksel ve duygusal olarak derinden etkilendiklerini göstermektedir. Çalışmamızdaki kadınların tamamı; birbirleriyle ilişkili olduğu gözlemlenen birden fazla şiddet türüne maruz kaldığını belirtmiştir. Bu bulgu, farklı şiddet biçimlerinin birbirleriyle etkileşim halinde olduğuna ilişkin literatürle tutarlıdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2012). Çalışmamız ayrıca, kadınların neredeyse tamamının anlatılarında yer alan, erkekler tarafından kadınları korkutma ve ilişki içerisinde tutma amacıyla kullanılan kontrol davranışlarının varlığını ortaya koymaktadır. Bruton ve Tyson (2018) kontrol kavramının, kadınların özgürlüğünü elinden almakla kalmayıp kadınların ilişki içerisindeki direnişlerini engellemek üzere kullanıldığı belirtmektedir.

Literatür, çoğu yakın partner ilişkisinin ciddi bir şiddetle başlamadığına ve şiddetin başlangıcının genellikle belirsiz olduğuna işaret etmektedir (Barnett, 2001). Ancak çalışmamızda, katılımcıların yarısından fazlası tarafından şiddetin, evliliğin başlangıcından itibaren ve ciddi bir şekilde başladığı aktarılmaktadır. Bu bulgu, erkeğin evlilik ile kadın üzerinde bir denetim kurduğuna ve iktidarını sağlamak üzere şiddet biçimlerine başvurduğuna ilişkin feminist bakış açısıyla örtüşmektedir (Öztürk, 2014). Ayrıca bahsi geçen bulgunun, katılımcıların 3'ünün kendi istekleri dışında, zorla bir evlilik gerçekleştirmesi, 2'sinin ise yakınlarının aracılığıyla ve uzun süreli bir tanıma evresi geçirmeden evlilik gerçekleştirmesinden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Çalışma bulgularına göre, kadınların ilişkilerindeki şiddeti fark etmeleri iki alt tema altında toplanmıştır. Şiddetin ilişkiye içkin bir şekilde, ilişkinin başından beri var olduğu ilişkilerde kadınlar, maruz kaldıkları ağır şiddeti hemen fark etmektedir. Ancak kadınların ayrılık girişimleri, tehditler ve başta ekonomik yetersizlikler olmak üzere çeşitli nedenlerle engellenmektedir. Şiddetin ilişki içerisinde evrilerek, süreç içerisinde ağırlaştığı ilişkilerde ise kadınların şiddeti fark etmesi zaman içerisinde gerçekleşmektedir.

Çalışmamız, kadınların ayrılmaya karar vermelerinin, yaşadıkları şiddeti ve artan sorunları tolere etmek durumunda kaldıkları uzun bir süreci içerdiğini ortaya koymaktadır. Kadınların bir süreç içerisinde deneyimlediği ve ayrılma kararı vermelerinde etkili etmenler ‘süreç olarak ayrılma’ alt temasında; kadınların, şiddet içeren ilişkilerini kesin olarak terk etmeye karar vermelerinde etkili olaylar ve durumlar ise ‘dönüm noktaları’ alt temasında incelenmiştir.

Çalışmada elde edilen, kadınların ayrılma kararı vermelerinde etkili etmenlerden biri öz yeterlilik duygusudur. Reisenhofer ve Taft (2013) tarafından kadınların “güvenliklerini artırmak için adım atmaya karar verdiklerinde başarılı olma becerilerine ilişkin algılarını” etkileyen öz yeterliliğin, kadınların ilişkiden ayrılık sürecinde harekete geçmeleri için güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturduğu belirtilmektedir. Çalışmamızda elde edilen, çocukların varlığının kadınların ilişkiden ayrılmaya karar vermelerinde önemli bir rol oynadığı yönündeki bulgu, literatürü desteklemektedir. Moe (2009) çalışmasında, kadınların, şiddetin yalnızca kendilerini etkilediğine inandıklarında ve ilişkide kalmanın çocukların yararına olduğunu düşündüklerinde, maruz kaldıkları şiddete rağmen ilişkiyi sürdürdüklerini; ancak çocukların zarar gördüğünü fark ettiklerinde, bakış açılarında değişim yaşadıklarını belirtir. Bu değişimi, çalışmamıza katılım sağlayan birden fazla kadının anlatımında görmek mümkündür. Ayrıca çalışmamızda, literatürle uyumlu olarak, ilişkinin başında gözlemlenmeyen yeni şiddet türlerine maruz kalınması, kadınların ayrılığa karar vermelerindeki önemli etmenlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Patzel, 2001).

Dönüm noktaları, “Kadınların şiddete ve ilişkilerine bakışlarını kalıcı olarak değiştiren belirli olaylar, faktörler veya koşullar” şeklinde tanımlanmaktadır (Chang

vd., 2010). Literatür incelendiğinde, dönüm noktalarının, araştırmacılar tarafından farklı anlamları kapsayacak şekilde kullanıldığı görülmekte olup bu çalışma kapsamında kadınların şiddet içeren ilişkilerini kesin olarak terk etmeye karar verdikleri olaylar veya durumlar olarak tanımlanmıştır. Çalışmada dönüm noktaları; ağır şiddet tehdidiyle yüzleşmek, şiddetin çocuklar üzerindeki etkisini fark etmek, dış kaynaklardan gelen bir müdahale ve ilişki/şiddet/partner hakkındaki bakış açısının değişmesi olmak üzere 4 alt temada tespit edilmiştir. Bu dönüm noktaları, literatürde tanımlanan dönüm noktalarıyla benzerlik göstermektedir. Dönüm noktalarının tetikleyicileri dışsal olaylar olabileceği gibi içsel bilişsel değişimler de olabilmektedir (Murray vd., 2015). Patzel (2001) çalışmasında, kadınların deneyimlerini şiddet içerdiğine ilişkin olarak yeniden çerçeveledikleri bilişsel bir sürecin varlığından bahsetmektedir. Moss ve diğerleri (1997) çalışmalarında bu değişim evresini "farkına varma" olarak tanımlamaktadır. Çalışma kapsamında belirlenen ilişki/şiddet/partner hakkındaki bakış açısının değişmesi olarak adlandırılan dönüm noktası, literatürde yer alan içsel bilişsel değişimlere örnektir.

Çalışmamızda, katılımcıların tamamına yakınının, ayrılık süreci boyunca birden fazla kez ayrılık teşebbüsünde bulunduğu ortaya koyulmuştur. Ayrılığı süreç olarak ele alan çalışmalar ayrılma girişimlerini sürecin bir parçası olarak kabul etmektedir (Anderson ve Saunders, 2003). Bermea ve diğerleri (2020) çalışmalarında ayrılma teşebbüslerinin, kadınların zihinsel hazırlığına ve partnerlerinden duygusal olarak uzaklaşmalarına yardımcı olabileceğini ve kadınların ayrılışında önemli bir rolü olduğu düşünülen öz yeterlilik duygusuna katkı sağlayabileceğini ifade etmektedir. Thomas, Goodman ve Putnins, (2015) çalışmalarında kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılırken yardım almak üzere dış kaynaklara yöneldiğini belirtir. Ancak bu kaynakların, kadınların yardım arayışına; yargılama, inanmama, öfke, suçlama gibi olumsuz tepkilerle karşılık verebileceğini belirtir. Çalışmamızdaki kadınların ayrılık girişimleri değerlendirildiğinde, kadınların ayrılık teşebbüslerinde yardım almak üzere ilk olarak, ailelerine başvurdukları görülmektedir. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğunun yardım almak üzere başvurduğu ailelerinin, toplumsal kabuller doğrultusunda hareket ettiği ve kadınları ilişkiye dönmeye yönelttikleri görülmektedir. Thomas ve diğerleri (2015) çalışmalarında, dış kaynakların olumsuz tepkisiyle

karşılaşan kadınların utanç, mahcubiyet, kendini izole etme gibi davranışlarında artış meydana gelebileceğini belirtir. Çalışmamızda gözlemlenen ise, kadınların ailelerinden yardım almaya ilişkin başvurularının olumsuz sonuçlanmasının ardından, kadınların destek alacaklarına ilişkin umutlarını yitirdikleri bir anın geldiği şeklindedir. Bu durum sonucunda, kadınların yeni yardım seçenekleri aramaya yöneldikleri ve çeşitli destek kurumları ile iletişime geçtikleri görülmektedir. Kurumsal bir destek ve kadın bakış açısına sahip personel ile karşılaşan ve yaşadıkları süreci yeniden anlamlandıran kadınlar şiddet içeren ilişkilerden ayrılabilirlerdir. Çalışma tarafından tespit edilen ailenin ayrılığı zorlaştırıcı etkisine ilişkin bu bulguların, evlilik harici bir yakın partner ilişkisi içerisinde şiddete maruz kalan ve bir sığınağa başvuruda bulunmayan kadınlar için transfer edilebilirliğinin sınırlı olduğunu belirtmek önemlidir. Moe (2009) çalışmasında, kadınların yardım aramaya başladığında eylemlerinin çoğunlukla iyi planlanmış ve temkinli olduğunu belirtir. Kadınların yardım arama davranışlarıyla ilgili geniş bir literatür olmakla beraber bu husus çalışma kapsamında özel olarak incelenmemiştir. Ancak kadınlar, nihai ayrılık öncesi ayrılık planlamalarını ve dış kurumlarla temaslarını olumlu ve olumsuz deneyimleri içerecek şekilde aktarmıştır.

Katılımcıların şiddet içeren ilişkilerinden ayrılmasını kolaylaştırıcı faktörler, sosyal destek, psikolojik destek ve kurumsal destek olmak üzere 3 alt tema altında; ayrılmayı zorlaştırıcı faktörler ise aile, şiddet tehdidi ve güvenlik korkusu, ekonomik güvencesizlik, çocuklarla ilgili kaygılar, toplumsal kabuller ve kurumsal destek eksikliği olmak üzere 6 alt tema altında toplanmıştır.

Jones ve diğerleri (2017) çalışmalarında, kadınların risk durumlarının farkında olduklarını ancak ilişkiden ayrılmanın bir yolu olmadığını veya çok sınırlı seçeneklere sahip olduklarını düşündükleri için ilişkiyi sürdürdüklerini belirtir. Çalışmamızdaki kadınların büyük çoğunluğu tarafından şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalma ve ekonomik güvencesizlikler, ilişkiden ayrılmayı zorlaştırıcı faktörler olarak dile getirilmiştir. Ayrılmanın şiddetin tırmanmasına neden olabileceğine ve failerin misilleme yaparak kadınlar üzerindeki kontrolü sürdürmeye çalıştıklarına ilişkin literatür bunu destekler niteliktedir (Hardesty, 2002). Şiddet içeren ilişkilerinden ayrılarak bir sığınağa başvuran kadınlar, ekonomik olarak daha dezavantajlı konuma

sahip olabilmektedir. Bu durumun, ayrılığı zorlaştırıcı bir faktör olarak dile getirilen ekonomik güvencesizliğin katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından dile getirmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bulguların, şiddet içeren ilişkiden ayrılarak bir sığınağa başvuran kadınlar için transfer edilebilir olduğu göz ardı edilmemelidir.

Çalışmamızda katılımcılar tarafından sık dile getirilen ekonomik güvencesizlik, çocukların varlığı ile birleştiğinde kadınların kaygılarını arttırmıştır. Elde edilen bulguya benzer şekilde, Short ve diğerleri (2000) çalışmalarında, şiddet gören kadınların genellikle kendilerini ve çocuklarını geçindirecek maddi kaynaklara sahip olmadıkları için şiddet içeren ilişkide kalmaya mecbur olduklarını belirtmektedir. Estrellado ve Loh (2014) çalışmalarında Filipinli kadınların, çocuklarına büyümeleri için geleneksel bir aile ortamı sağlayacağını düşünerek ilişkide kaldıklarını, çocukların güvenliğinin tehlikeye girmesiyle ilişkiden ayrıldıklarını ortaya koymaktadır. Benzer bir bakış açısının çalışmamızdaki katılımcıların birçoğunda gözlemlendiği, çocukların bir aile içerisinde büyümeyeceğine ilişkin olumsuz algıların kadınların şiddet içeren ilişkide kalmalarında; kadınların, şiddetin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisinin artmasına yönelik kaygılarının ise ayrılık kararı vermelerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışma bulguları, kadınların şiddet içeren ilişkilerinden ayrılmak üzere başvurdukları ilk kaynağın aile olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, aile, kadını şiddette yalnız bırakarak ve şiddet uygulayan ile iş birliği kurarak kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarını zorlaştırmaktadır. Aileler tarafından, kadınların, şiddeti “normalleştirmeleri”, her ne olursa olsun ilişkiye ve partnere bağlılığını sürdürmeleri beklenmektedir. Çalışmamız, şiddetin, bireysel ve kişilerarası bir sorundan öte toplumsal bir soruna işaret ettiğini ve mevcut ataerkil yapı içerisinde aile kurumunun kadının şiddet içeren ilişkilerde kalmasına neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bulguların, transfer edilebilirliğinin evlilik ilişkileri ile sınırlı olduğu belirtilmelidir.

Çalışmamızın bulguları, literatürle uyumlu olarak, kadınların şiddet içeren ilişkilerinden ayrılmalarında sosyal desteğin önemli bir rol oynadığı ortaya koymaktadır (Ruiz-Pérez vd., 2013). Kurumsal desteğe ilişkin bulgular ise, kadınların

şiddet içeren ilişkiden ayrılığını hem kolaylaştırıcı hem de zorlaştırıcı etki gösterebileceğine işaret etmekte ve kadınların iletişim kurduğu kurumun ya da aynı kurum içinde farklı yaklaşımı olan personelin bulunmasının dahi bu süreçte etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışmamız, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılmalarının önündeki birçok engeli ve kadınların bu ilişkilerden tek başına ayrılabilmelerinin zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, bulgular, Haggblom ve Möller'in (2007) çalışmalarında belirttiği üzere, destekleyici bir "ötekinin varlığının" önemine işaret etmektedir.

Çalışma kapsamında ayrılığı sürdürmeyi kolaylaştırıcı faktörler, kurumsal destek, kendini gerçekleştirebilme ve ekonomik özgürlüğe kavuşma olmak üzere 3 alt tema altında; ayrılığı sürdürmeyi zorlaştırıcı faktörler ise, ekonomik zorluklar, psikolojik zorluklar ve çocuklarla ilgili zorluklar olmak üzere 3 alt tema altında toplanmıştır.

Araştırmamız, literatürle uyumlu olarak, ayrılmayı sürdürmeyle ilişkili faktörlerde, kadınların sığınaklardan aldığı güvenlik, barınma, ekonomik destek, istihdama katılım imkânı ve psikolojik desteğin önemini ortaya koymaktadır. Pomicino ve diğerleri (2019) çalışmalarında sığınakların, kadınların şiddetin dinamiklerine ilişkin daha fazla farkındalık kazanmasına ve kendisini ve çocuklarını korumaya yönelik stratejiler geliştirmesine imkân tanımada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Walker, Logan, Jordan ve Campbell (2004) çalışmalarında kadınların şiddet içeren bir ilişkiden ayrılması ve ayrılığı sürdürmesi için; ekonomik kaynakların, destekleyici kişilerarası kaynakların, yasal kaynakların ve sağlık kaynaklarının bir araya getirilmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir. Bahsi geçen kaynakların eksikliği, çalışmamızda kadınlar tarafından dile getirilen ayrılığı zorlaştırıcı faktörlere işaret etmektedir. Ayrıca, çalışmamız, kadınların ayrılık sürecinde ihtiyaç duydukları kaynaklara yönelik kapsamlı şekilde planlanmış kadın sığınaklarının, şiddete maruz kalan kadınlar için "hayati bir destek aracı" olduğunu doğrulamaktadır (Panchanadeswaran ve McCloskey, 2007).

Ayrılığı sürdürme sürecinde katılımcılar tarafından dile getirilen çocuklarla ilgili kaygıların zorlaştırıcı etkisi mevcut literatürle tutarlıdır. Örneğin, McInnes (2004) çalışmasında, ayrılık sonrasında kadınların, tek ebeveyn olarak çocukların bakımı, eğitim süreçlerinin düzenlenmesi, sürece uyumları ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması gibi karmaşık sorumluluklarla baş etmek zorunda kaldığını belirtmektedir. Çalışmamızdaki katılımcıların bazıları, ilişkiden ayrılmaları sonrasında, geçmiş şiddet yaşantıları dolayısıyla deneyimledikleri duygusal zorlukları aktarmışlardır. Bu bulgu, şiddet içeren ilişkilerden ayrılan kadınların, geçmiş şiddet deneyimleriyle ilişkili olarak bazı psikolojik düzenlemeler yapması gerekliliğine ilişkin literatürü destekler niteliktedir (Walker vd., 2004).

Çalışmamızdaki kadınların ayrılık sonrası sürece ilişkin anlatılarında; ilişki sürecinde deneyimlenen düşük özgüven ve güçsüzlük duygularının yerini özgüven kazanma ve güçlü olmaya dair vurguların aldığı görülmektedir. Bu ifadelerin, Nelson ve Spalding'in (2009) çalışmasında aktarılan, kadınların ayrılık sürecine ilişkin anlatılarında mevcut olan dayanıklılık ve içsel güç oluşturma süreçlerine benzer olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmamızdaki kadınların anlatılarında, kendilerini "saygın bir insan olarak görmek", "değerli hissetmek" gibi ayrılık sonrasında değişen algılarına işaret eden ifadeler yer almaktadır. Kadınların ayrılık sonrası sürece ilişkin anlatıları, ekonomik özgürlüğe kavuşmanın ve kendini gerçekleştirebilmenin ayrılığı sürdürmedeki önemini ortaya koymaktadır.

Kadınların ayrılık sonrası dönem ile ilgili aktarımları, kadınların psikolojik olarak desteklenmesi ve maddi koşullarının iyileşmesi şeklindeki iki temel faktörün önemine işaret etmektedir. Kadınların şiddet içeren ilişkide kalmaya mecbur olmadığına ilişkin bir farkındalığa ulaşmasını sağlayacak psikolojik desteğin ve şiddet içeren ilişkilere mecbur etmeyecek bir ekonomik desteğin kadınların ayrılığı sürdürmelerinde hayati öneme sahip olduğu söylenebilmektedir.

Ataerkil yapı; kadınlardan itaat, sadakat ve bağımlılık beklemektedir. Bu sebeple kadınların ayrılık kararları, erkeklerin kontrolüne meydan okuma olarak algılanmaktadır (Hardesty, 2002). Hyden (1999) çalışmasında, şiddete maruz kalan kadınların ayrılık süreçlerini incelemenin, "kadının erkeğin iktidar alanını nasıl kırdığını" incelemeyi içerdiğini belirtir. Bu kapsamda çalışmada, kadınların şiddet

içeren yakın partner ilişkilerinden ayrılma sürecindeki eylemliliğinin (Moe, 2009), cesaret ve kararlılığının (Anderson ve Saunders, 2003) ortaya konmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

5.1 Öneriler

Türkiye’de kadınların şiddet içeren ilişkilerinden ayrılma sürecine ilişkin mevcut araştırmaların sınırlılığı nedeniyle, bu çalışmada referans alınan çalışmaların birçoğu Türkiye dışı örneklerde gerçekleştirilmiştir. Türkiye örneğinde, kadınların şiddet içeren ilişkilerden ayrılma sürecine dair anlayışı genişletecek araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmamızın bulguları, şiddet içeren evlilik ilişkisinden ayrılarak, bir sığınaktan hizmet almış 10 kadın katılımcıyla sınırlıdır. Evlilik harici yakın partner ilişkilerini de içeren ve şiddet içeren ilişkilerden ayrılış sürecinde sığınağa başvuruda bulunmayan örneklerle çalışma yürütülmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde kadınların ayrılık sürecinde başvuruda buldukları kurumsal desteklere ilişkin deneyimlerinin karmaşık olduğu görülmektedir. Bu çalışma; barınma, istihdama katılım, sağlık hizmetleri, psikolojik ve hukuki destek gibi kadınların çok yönlü olarak desteklenmesini içeren ve kadın odaklı bakış açısına sahip sığınakların, kadınların şiddetten uzaklaşmaları ve güçlenmelerinde önemli bir yeri olduğunu ortaya koymuştur. Bahsi geçen standartların sığınaklarda uygulanması ve mevcut bakış açısının kadınların ayrılık sürecinde temas ettiği kolluk kuvvetleri, ruh sağlığı hizmetlerinde görevli personeller gibi meslek grupları tarafından edinilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alsaker, K., Moen, B. E. ve Kristoffersen, K. (2008). Health-related quality of life among abused women one year after leaving a violent partner. *Social Indicators Research*, 86, 497-509.
- Altınay A., ve Arat Y. (2008). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Anderson, D. K. ve Saunders, D. G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4(2), 163-191. Doi:10.1177/1524838002250769
- Badenes-Sastre, M., Lorente, M., Beltrán-Morillas, A. M., ve Expósito, F. (2023). Transformative effect of intimate partner violence against women based on sociocultural factors trapping women in a violent relationship. *Current Psychology*, 1-15.
- Barnett, O. W. (2000). Why battered women do not leave, part 1: External inhibiting factors within society. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(4), 343-372. Doi:10.1177/1524838000001004003
- Barnett, O. W. (2001). Why battered women do not leave, part 2: External inhibiting factors-social support and internal inhibiting factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2(1), 3-35. Doi:10.1177/1524838001002001001
- Bermea, A. M., Khaw, L., Hardesty, J. L., Rosenbloom, L., ve Salerno, C. (2020). Mental and active preparation: Examining variations in women’s processes of preparing to leave abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-24. Doi:10.1177/1524838000001004003
- Boyatzis, R. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. California: Sage Publications.
[https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id= rfCIWRhIKAC&oi=fnd&pg=PR6&dq=Boyatzis,+R.+\(1998\).+Transforming+qualitative+information:+Thematic](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id= rfCIWRhIKAC&oi=fnd&pg=PR6&dq=Boyatzis,+R.+(1998).+Transforming+qualitative+information:+Thematic)

[+analysis+and+code+development.+Sage.+ebook&ots=EC0Jynen0g&sig=kV7Fis4GxOXtP7B8O6vU-4S8Zbs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](#) adresinden edinilmiştir.

- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çevirenler). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898. Doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m
- Braun, V. ve Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. Sage Publications.
- Brownridge, D. A. (2006). Violence against women post-separation. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 514-530. Doi: 10.1016/j.avb.2006.01.009
- Bruton, C. ve Tyson, D. (2018). Leaving violent men: A study of women's experiences of separation in Victoria, Australia. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(3), 339-354. Doi:10.1177/0004865817746711
- Bybee, D. ve Sullivan, C. M. (2005). Predicting re-victimization of battered women 3 years after exiting a shelter program. *American Journal of Community Psychology*, 36(1/2), 85-96.
- Campbell, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet*, 359, 1331-1336. Doi:10.1016/S0140-6736(02)08336-8
- Campbell, J. C. ve Lewandowski, L. A. (1997). Mental and physical health effects of intimate partner violence on women and children. *Psychiatric Clinics of North America*, 20(2), 353-374. Doi:10.1016/S0193-953X(05)70317-8
- Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M. A., ... ve Laughon, K. (2017). Risk factors for femicide in abusive relationships: Results from a multisite case control study. *American Journal of Public Health*, 93(7), 1089-1097.

Cascardi, M., Daniel O'Leary, K. ve Schlee, K. A. (1999). Co-occurrence and correlates of posttraumatic stress disorder and major depression in physically abused women. *Journal of Family Violence*, 14(3), 227-249.

Chang, J. C., Dado, D., Hawker, L., Cluss, P. A., Buranosky, R., Slagel, L., ... Scholle, S. H. (2010). Understanding turning points in intimate partner violence: Factors and circumstances leading women victims toward change. *Journal of Women's Health*, 19(2), 251-259. Doi:10.1089/jwh.2009.1568

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2019). *Kavramlar sözlüğü*, <https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2020/01/KAVRAM-S%3%96ZL%3%9C%3%9C%4%9E%3%9C-2019-k%3%BC%3%A7%3%BCk.pdf> adresinden 1 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.

Coker, A. L., Smith, P. H., Bethea, L., King, M. R., ve McKeown, R. E. (2000). Physical health consequences of physical and psychological intimate partner violence. *Archives of Family Medicine*, 9, 451-457.

Council of Europe. (2011). *Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle dair avrupa konseyi sözleşmesi*. <https://rm.coe.int/1680462545> adresinden edinilmiştir.

Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları*. *Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları*. <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf> adresinden 24 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.

Enander, V. (2008). *Women leaving violent men: Crossroads of emotion, cognition and action*. (Doctoral dissertation). <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/17921> adresinden edinilmiştir.

Ergöçmen, B. A., Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Jansen, H. A. (2013). Intimate partner violence and the relation between help-seeking behavior and the severity and frequency of

physical violence among women in Turkey. *Violence Against Women*, 19(9), 1151-1174.

Estrellado, A. F. ve Loh, J. (2014). Factors associated with battered Filipino women's decision to stay in or leave an abusive relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(4), 575-592. Doi:10.1177/0886260513505709

European Institute for Gender Equality. (2020). *Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing platform for action in the EU member states*. <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/beijing-25-fifth-review-implementation-beijing-platform-action-eu-member-states> adresinden edinilmiştir.

Griffing, S., Ragin, D. F., Sage, R. E., Madry, L., Bingham, L. E., ve Primm, B. J. (2002). Domestic violence survivors' self-identified reasons for returning to abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(3), 306-319. Doi:10.1177/0886260502017003005

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2008). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*.

https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/2008%20tnsa/TNSA-2008_ana_Rapor-tr.pdf adresinden edinilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*.

https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/2013%20tnsa/TNSA_2013_ana_rapor adresinden edinilmiştir.

Haggblom, A. M. ve Möller, A. R. (2007). Fighting for survival and escape from violence: Interviews with battered women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2, 169-178. Doi:10.1080/17482620701296259

Hardesty, J. L. (2002). Separation assault in the context of postdivorce parenting: An integrative review of the literature. *Violence Against Women*, 8(5), 597-625. Doi:10.1177/107780120200800505

- Humphreys, C. ve Thiara, R. K. (2003). Neither justice nor protection: women's experiences of post-separation violence. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 25(3), 195-214. Doi:10.1080/0964906032000145948
- Hyden, M. (1999). The world of the fearful: Battered women's narratives of leaving abusive husbands. *Feminism & Psychology*, 9(4), 449-469. Doi:10.1177/0959353599009004012
- Johnson, H. ve Hotton, T. (2003). Losing control: Homicide risk in estranged and intact intimate relationships. *Homicide Studies*, 7(1), 58-84. Doi:10.1177/1088767902239243
- Jones, A. D., Da Breo, H., Trotman Jemmott, E., Joseph, D. ve Möller, C. (2017). Twenty-one lessons: Preventing domestic violence in the Caribbean. University of Huddersfield Web site: <https://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/30898/> adresinden 1 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2024). *2023 Yıllık veri raporu*. <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3088/2023-yillik-veri-raporu>. 25 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Kadın Dayanışma Vakfı (2018). *Kadına yönelik şiddet nedir?*, <https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/2018-Kadina-Yonelik-Siddet-Nedir-2018.pdf> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Katz, E., Nikupeteri, A., ve Laitinen, M. (2020). When coercive control continues to harm children: Post-separation fathering, stalking and domestic violence. *Child Abuse Review*. Doi:10.1002/car.2611
- Lacey, K. K., Saunders, D. G. ve Zhang, L. (2011). A comparison of women of color and non-hispanic white women on factors related to leaving a violent relationship. *Journal of interpersonal violence*, 26(5), 1036-1055. Doi:10.1177/0886260510376496

- Lahav, Y. (2023). Hyper-sensitivity to the perpetrator and the likelihood of returning to abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(1-2), 1815-1841. Doi:10.1177/08862605221092075
- Landenburger, K. (1989). A process of entrapment in and recovery from an abusive relationship. *Issues in Mental Health Nursing*, 10(3-4), 209-227. Doi:10.3109/01612848909140846
- Lerner, C. F. ve Kennedy, L. T. (2000). Stay–leave decision making in battered women: Trauma, coping and self-efficacy. *Cognitive Therapy and Research*, 24(2), 215-232.
- Martin, A. J., Berenson, K. R., Griffing, S., Sage, R. E., Madry, L., Bingham, L. E., ve Primm, B. J. (2000). The process of leaving an abusive relationship: The role of risk assessments and decision-certainty. *Journal of Family Violence*, 15, 109-122.
- Maxwell, J. A. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach*. London: Sage Publications. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=xAHCOmtAZd0C&oi=fnd&pg=PR5&dq=+Maxwell,+J.+A.+\(2012\).+Qualitative+research+design:+An+interactive+approach.+Sage+publications.+kitap&ots=Y3CQqrsfi1&sig=uF5wtwirpbTBcQiOm1aPbHtoUyI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=xAHCOmtAZd0C&oi=fnd&pg=PR5&dq=+Maxwell,+J.+A.+(2012).+Qualitative+research+design:+An+interactive+approach.+Sage+publications.+kitap&ots=Y3CQqrsfi1&sig=uF5wtwirpbTBcQiOm1aPbHtoUyI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false) adresinden edinilmiştir.
- McInnes, E. (2004). The impact of violence on mothers' and children's needs during and after parental separation. *Early Child Development And Care*, 174(4), 357-368. Doi:10.1080/0300443032000153417
- Merritt-Gray, M. ve Wuest, J. (1995). Counteracting abuse and breaking free: The process of leaving revealed through women's voices. *Health Care for Women International*, 16(5), 399-412. Doi:10.1080/07399339509516194
- Mills, T. (1985). The assault on the self: Stages in coping with battering husbands. *Qualitative Sociology*, 8(2), 103-123.

- Moe, A. M. (2009). Battered women, children, and the end of abusive relationships. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 24(3), 244-256. Doi:10.1177/0886109909337374
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2022). *Kadın sığınağı erkeklerin şiddetine karşı dur! Yaşamı değiştir*, <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/187-erkeklerin-siddetine-karsi-dur-yasami-degistir/> adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2022). *Kadına yönelik şiddetle mücadelede sığınaklar*, <https://morcati.org.tr/yayinlarimiz/brosurler/kadina-yoneli-siddetle-mucadelede-siginaklar/#:~:text=S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nak%20Nedir%3F,%C5%9Fidditle%20m%C3%BCcadelede%20%C3%B6nemli%20mekanizmalardan%20birdir> adresinden 15 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Moss, V. A., Pitula, C. R., Campbell, J. C., ve Halstead, L. (1997). The experience of terminating an abusive relationship from an Anglo and African American perspective: A qualitative descriptive study. *Issues In Mental Health Nursing*, 18(5), 433-454. Doi:10.3109/01612849709009423
- Murray, C. E., Crowe, A. ve Flasch, P. (2015). Turning points: Critical incidents prompting survivors to begin the process of terminating abusive relationships. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*. 23(3), 228-238. Doi:10.1177/1066480715573705
- Murta, S. G. ve Parada, P. D. O. (2021). Leaving violent intimate relationships: a literature review. *Psicologia USP*, 32, e200046.
- Nelson, G. ve Spalding K. (2009). *Moving Forward: Women's Journeys After Leaving An Abusive Relationship*. <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2009-07/apo-nid17838.pdf> adresinden 1 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.

- Nurius, P. S., Macy, R. J., Nwabuzor, I., ve Holt, V. L. (2011). Intimate partner survivors' help-seeking and protection efforts: A Person-Oriented Analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(3), 539-566. Doi:10.1177/0886260510363422
- Ornstein, P. ve Rickne, J. (2013). When does intimate partner violence continue after separation?. *Violence Against Women*, 19(5), 617-633. Doi:10.1177/1077801213490560
- Öztürk, A. B. (2014). Eşine şiddet uygulayan erkeklerin evlilik yaşantıları ve şiddet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(2), 61-74.
- Öztunalı-Kayır, G. (1996). Kadınlar ve psikolojik şiddet. Mor Çatı Vakfı (Ed.). *Evdeki terör kadına yönelik şiddet* (93-96). İstanbul: Mor Çatı Yayınları.
- Page, A. Z. ve İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Panchanadeswaran, S., ve McCloskey, L. A. (2007). Predicting the timing of women's departure from abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(1), 50-65. Doi:10.1177/0886260506294996
- Patzel, B. (2001). Women's use of resources in leaving abusive relationships: A naturalistic inquiry. *Issues in Mental Health Nursing*, 22, 729-747. Doi:10.1080/01612840152712992
- Pomicino, L., Beltramini, L., ve Romito, P. (2019). Freeing oneself from intimate partner violence: a follow-up of women who contacted an anti-violence center in Italy. *Violence Against Women*, 1-20. Doi:10.1177/1077801218802641
- Reisenhofer, S. ve Taft, A. (2013). Women's journey to safety- The Transtheoretical model in clinical practice when working with women experiencing intimate partner violence: A scientific review and clinical guidance. *Patient Education and Counseling*, 93(3), 536-548. Doi: 10.1016/j.pec.2013.08.004

- Ruiz-Pérez, I., Rodríguez-Madrid, N., Plazaola-Castaño, J., Montero-Piñar, I., Escribà-Agüir, V., Márquez-Herrera, N., ... Nevot-Cordero, A. (2013). Inhibiting and facilitating factors to end a violent relationship: Patterns of behavior among women in Spain. *Violence and Victims*, 28(5), 884-898. DOI: 10.1891/0886-6708.VV-D-12-00055
- Sani, A. I. ve Pereira, D. (2020). Mothers as victims of intimate partner violence: The decision to leave or stay and resilience-oriented intervention. *Social Sciences*, 9, 174. Doi:10.3390/socsci9100174
- Scheffer Lindgren M. ve Renck, B. (2008). Intimate partner violence and the leaving process: Interviews with abused women. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 3, 113-124. Doi:10.1080/17482620801945805
- Sev'er, A. (1997). Recent or imminent separation and intimate violence against women: A conceptual overview and some Canadian examples. *Violence Against Women*, 3(6), 566-589. Doi:10.1177/1077801297003006002
- Short, L. M., McMahan, P. M., Chervin, D. D., Shelley, G. A., Lezin, N., Sloop, K. S., ve Dawkins, N. (2000). Survivors' identification of protective factors and early warning signs for intimate partner violence. *Violence Against Women*, 6(3), 272-285. Doi:10.1177/10778010022181840
- Shurman, L. A. ve Rodriguez, C. M. (2006). Cognitive-affective predictors of women's readiness to end domestic violence relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(11), 1417-1439. Doi:10.1177/0886260506292993
- Smith, M. E. (2003). Recovery from intimate partner violence: A difficult journey. *Issues in Mental Health Nursing*, 24(5), 543-573. <https://doi.org/10.1080/01612840305290>
- Smith, J. A. ve Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. J. A. Smith (Ed.). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (ss. 51–80). Sage Publications.

- Spiwak, R. ve Brownridge, D. A. (2005). Separated women's risk for violence: an analysis of the Canadian situation. *Journal of Divorce & Remarriage*, 43(3-4), 105-117. Doi:10.1300/J087v43n03_06
- Stalmeijer, R. E., Brown, M. E. ve O'Brien, B. C. (2024). How to discuss transferability of qualitative research in health professions education. *The Clinical Teacher*, e13762. Doi: 10.1111/tct.13762
- Strube, M. J., ve Barbour, L. S. (1983). The decision to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. *Journal of Marriage and the Family*, 45(4), 785-793. Doi:10.2307/351791
- Swain, J. (2018). A hybrid approach to thematic analysis in qualitative research: Using a practical example. *Sage Research Methods*. Doi: 10.4135/9781526435477
- Thomas, K. A., Goodman, L. ve Putnins, S. (2015). "I have lost everything": Trade-offs of seeking safety from intimate partner violence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 85(2), 170. Doi:10.1037/ort0000044
- Thomas, K. A., Goodman, L. ve Putnins, S. (2015). "I have lost everything": Trade-offs of seeking safety from intimate partner violence. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 85(2), 170-180. Doi:10.1037/ort0000044
- Toews, M. L. ve Bermea, A. M. (2017). "I was naive in thinking, 'I divorced this man, he is out of my life'": A qualitative exploration of post-separation power and control tactics experienced by women. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-24. Doi:10.1177/0886260515591278
- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (2023). *Ev içi şiddet acil yardım hattı 2007-2021 yılları arası verilerinin istatistiksel analizi*, https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/tkdf_ev_ici_siddet_acil_yardim_hatti_2023_raporu_1.pdf adresinden 25 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.

- Tyson, D. ve Bruton, C. (2017). Leaving violent men: A study of women's experiences of separation in Victoria, Australia. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(3), 339-354
- Ulrich, Y. C. (1991). Women's reasons for leaving abusive spouses. *Health Care for Women International*, 12(4), 465-473. Doi:10.1080/07399339109515970
- United Nations Office on Drugs and Crime (2023). *Gender-related killings of women and girls: Global estimates of female intimate partner/family-related homicides in 2022*. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-11/gender-related-killings-of-women-and-girls-femicide-femicide-global-estimates-2022-en.pdf> adresinden 3 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations Women (2018). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet ile ilgili genel algılar*. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2019/2018%20Public%20Perceptions%20of%20Gender%20Equality%20and%20VAW/evaw_turkey_infosheet_TR_Final_compressed.pdf adresinden 3 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations Women (2021). *Measuring the shadow pandemic: Violence against women during COVID-19*. <https://www.unlibrary.org/content/books/9789210012232/read> adresinden 5 Mayıs 2024 tarihinde edinilmiştir.
- Velonis, A. J., Daoud, N., Matheson, F., Woodhall-Melnik, J., Hamilton-Wright, S., ve O'Campo, P. (2017). Strategizing safety: Theoretical frameworks to understand women's decision making in the face of partner violence and social inequities. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-25. Doi:10.1177/0886260515598953
- Walker, R., Logan, T. K., Jordan, C. E., ve Campbell, J. C. (2004). An integrative review of separation in the context of victimization: Consequences and implications for women. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5(2), 143-193. Doi:10.1177/1524838003262333

Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology*. New York: McGraw-Hill Education.
[https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=yDtFBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Willig,+C.+\(2013\).+Introducing+qualitative+research+in+psychology.+McGraw-hill+education+\(UK\).+&ots=EleGhTn-99&sig=fHwev93VdhI3vn6V_KNi4cfL9eA&redir_esc=y#v=onepage&q=Willig%2C%20\(2013\).%20Introducing%20qualitative%20research%20in%20psychology.%20McGraw-hill%20education%20\(UK\).&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=yDtFBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Willig,+C.+(2013).+Introducing+qualitative+research+in+psychology.+McGraw-hill+education+(UK).+&ots=EleGhTn-99&sig=fHwev93VdhI3vn6V_KNi4cfL9eA&redir_esc=y#v=onepage&q=Willig%2C%20(2013).%20Introducing%20qualitative%20research%20in%20psychology.%20McGraw-hill%20education%20(UK).&f=false) adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1 adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2012). *Understanding and addressing violence against women: Intimate partner violence*.
https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf?sequence=1 adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2013). *Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines*.
<https://www.who.int/publications/i/item/9789241548595> adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2021). *Addressing violence against women in health and multisectoral policies: A global status report*.
<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/350245/9789240040458-eng.pdf?sequence=1> adresinden edinilmiştir.

World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256> adresinden edinilmiştir.

Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2018). *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği Yayınları.* <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/kadinlara-yonelik-siddet-ve-toplumsal-cinsiyet-esitligipdf.pdf> adresinden 24 Nisan 2024 tarihinde edinilmiştir.

Zeoli, A. M., Rivera, E. A., Sullivan, C. M., ve Kubiak, S. (2013). Post-separation abuse of women and their children: Boundary-setting and family court utilization among victimized mothers. *Journal of Family Violence*, 28, 547-560.

